

Eksempelsamling for

STRATEGISK PLANLÆGNING FOR BYMIDTER

Plan- og
Landdistriktsstyrelsen

KOLOFON

Titel: eksempelsamling for strategisk planlægning for bymidter
Udgivet: Juni 2025
Forsidefoto: Svendborg Torv, Søren Brønserud, VisitSvendborg

Udgiver:
Plan- og Landdistriktsstyrelsen
Carsten Niebuhrs Gade 43
1577 København V
T: 3330 7010
M: plst@plst.dk
W: plst.dk

Udarbejdet med støtte fra den filantropiske forening Realdania.

INDHOLD

INTRODUKTION	S. 5
ERFARINGER FRA PROCESSEN	
- Bymidtestrategien som dialogværktøj og fundament for samarbejde	S. 8
- Ressourcer i planlægningen	S. 14
- Midlertidige afprøvninger	S. 20
GODE EKSEMPLER PÅ INDSATSER	
- Offentlige funktioner	S. 26
- Kulturmiljøer	S. 30
- Gentænkning af tomme butikslokaler	S. 36
- Mobilitet og sammenhænge	S. 42
- Klimatilpasning og bykvalitet	S. 48
- Opsamling på indsatser i bymidterne	S. 54
TRE UDVALGTE BYMIDTESTRATEGIER	
- Case: Aabenraa	S. 58
- Case: Assens	S. 62
- Case: Havdrup	S. 68

Foto: Ebbe Toft Torvet, Jonas Tago

INTRODUKTION

Strategisk planlægning for bymidter

Denne eksempelsamling har til hensigt at give inspiration til kommunernes strategiske planlægning for bymidter. eksempelsamlingen videregiver erfaringer fra kommuner af forskellig karakter og størrelse, som har udarbejdet strategier eller planer for bymidten.

At fastholde levende bymidter er en opgave, der kræver politisk fokus og en god dialog samt involvering på tværs af administration, myndigheder, organisationer, virksomheder og borgere. Den strategiske planlægning skal fremme udviklingen af levende bymidter og styrke den kommunalpolitiske dialog med borgere, erhvervsliv, foreninger og frivillige omkring bymidtens udvikling.

Den strategiske planlægning for bymidter er en god mulighed for at arbejde langsigtet med hvilken rollen en bymidte skal have i kommunens samlede landskab. Byer i kommunen vil have forskellige indbyrdes roller, og det samme kan gælde for bymidterne. Hvilken rolle bymidten skal have og hvilken strategisk retning man skal arbejde hen imod vil være afhængigt af lokale faktorer som eksisterende infrastruktur, størrelsen af oplandet, placering i kommunen, eksisterende funktioner, tilstedeværelse af aktive lokale foreninger og mere.

Eksempelsamlingen er udarbejdet i samarbejde med BARK Rådgivning og med støtte fra den filantropiske forening Realdania.

Oversigtskort over udvalgte eksempler til inspiration i eksempelsamlingen.

Der er i udvælgelsen af eksempler lagt vægt på, at opnå en geografisk spredning mellem de udvalgte planer, der varierer i størrelse, kontekst og tilgang til den strategiske planlægning for bymidter. Kortet viser en oversigt over de de væsentligste cases og eksempler der bliver uddybet i eksempelsamlingen. Bemærk, at nogle af de steder, der nævnes i teksten – eksempelvis delområder i større byer, udenlandske referencer eller mindre lokaliteter under hovedkommuner – ikke er markeret på kortet.

LÆSEVEJLEDNING

Eksempelsamlingen indeholder dels en række kapitler med "Erfaringer fra processen" og kapitler med "Gode eksempler på indsatser", som ofte vil indgå i en bymidtestrategi. Hvert kapitel starter med en rammesættende tekst efterfulgt af forskellige pointer og erfaringer indsamlet fra interviews med kommuner eller med uddrag fra selve bymidtestrategierne. Til slut foretages en nærmere gennemgang af tre udvalgte bymidtestrategier, der præsenteres som cases.

Bymidtestrategierne har forskellig karakter og navngives også forskelligt, fx bymidteplan, bymidtestrategi, strategisk udviklingsplan osv. I denne eksempelsamling er der så vidt muligt ensrettet i teksten, og derfor omtales planerne overordnet som bymidtestrategier.

Hvert kapitel og de tre cases kan læses individuelt og i vilkårlig rækkefølge.

METODE

Eksempelsamlingen er baseret på en grundig gennemgang af eksisterende bymidtestrategier og udviklingsplaner fra hele Danmark med en strategisk tilgang til udviklingen af bymidter. Udvalgelsen af eksemplerne er baseret på følgende metoder:

Screening af bymidtestrategier og udviklingsplaner

En indledende screening af bymidtestrategier og udviklingsplaner på tværs af Danmark resulterede i en bruttoliste med hovedvægt på byer med et indbyggertal mellem 4.000 og 20.000. Planerne blev yderligere kategoriseret og analyseret ud fra tematikker og hovedformål for at få et overblik over de udfordringer, de adresserer.

Udvælgelse og erfaringsindsamling

I udvælgelsen af planer og strategier blev der fokuseret på de mest fremtrædende problematikker og metoder inden for temaerne. Der er endvidere lagt vægt på at opnå en geografisk spredning mellem de udvalgte planer, at inddrage eksempler fra såvel større som mindre byer samt fra større, omfattende planer såvel som mindre og mere enkle planer.

For at opnå dybere indsigt blev der foretaget interviews med relevante kommuner for at forstå deres erfaringer med både udarbejdelse og implementering af planerne. Efter de forskellige interviews er temaerne til eksempelsamlingen blevet revideret og justeret, så de udvalgte temaer behandler reelle udfordringer og videreformidler brugbare værktøjer til inspiration. Det er ikke alle kommuner med byer, strategier eller initiativer, der fremhæves i eksempelsamlingen der er blevet interviewet. Alle kommuner der har deltaget i interviews, har fået materialet til godkendelse.

Fokus på udarbejdelse frem for implementering

Mange bymidtestrategier er forholdsvis nye, ofte mindre end fem år gamle, og implementeringen er derfor stadig i gang. Det betyder, at eksempelsamlingen hovedsageligt fokuserer på udarbejdelsesprocessen af planerne. En god implementering af planerne er dog ligeledes en vigtig opgave og proces for bymidterne at løfte.

“BYMIDTESTRATEGIEN FUNGERER SOM ET EFFEKTIVT VÆRKTØJ FOR PLANLÆGGERE TIL AT FORMIDLE DE FYSISKE OG STRATEGISKE VISIONER FOR BYMIDTEN TIL EKSTERNE PARTER”

Foto: Rønne, Stefan Asp

BYMIDTESTRATEGIEN SOM DIALOGVÆRKTØJ OG FUNDAMENT FOR SAMARBEJDER

En bymidtestrategi er ikke kun et styringsdokument, men fungerer også som et vigtigt redskab til at skabe samarbejde og dialog i byen. Den danner en platform, hvor byens aktører kan mødes for at drøfte byens fremtidige udvikling og forankre langsigtede mål og visioner.

Aktører som foreninger, organisationer, frivillige, institutioner og bygningssejere mv. spiller en vigtig rolle i implementering af strategien, men kan også bidrage til udarbejdelsen med en bred forståelse af rammesætning, udfordringer og løsninger. For at øge sandsynligheden for ejerskab og lokal forankring kan det være nødvendigt at indarbejde forskellige typer organiserings- og samarbejdsmodeller som en del af bymidtestrategien. Erfaringer fra tidligere projekter og pilotforsøg kan give værdifuld indsigt i, hvordan organiseringsformer kan anvendes til at fremme udviklingen.

I dialogen og samarbejdet med fx foreninger, virksomheder og borgere i byen, er det vigtigt at have for øje, at forskellige aktører kan have forskellige behov, ressourcer og interesser for inddragelse og bidrag. Derfor kan det være nødvendigt at tilrettelægge forskellige inddragelsesforløb målrettet forskellige bidragsydere alt afhængig af de lokale forhold.

Tre hurtige argumenter for at bruge bymidtestrategien som et dialogværktøj:

- 1 Liv i bymidten kan kun opstå i fællesskab, så derfor er der behov for at inkludere dem, som skal skabe livet.
- 2 Der vil komme bump på vejen eller behov for kursændring. Dialog med aktører øger den gensidige forståelse og hjælper med at undgå frustration og modstand mod arbejdet med bymidten.
- 3 Planer tager længere tid end en enkelt byrådsperiode. En langsigtet og holdbar vision for bymidten i form af en bymidtestrategi sikrer, at borgere, andre aktører og nye byrådsmedlemmer ved hvilken retning der arbejdes i.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

I samtaler med kommunerne fremhæves det generelt, at bymidtestrategierne fungerer som et effektivt værktøj for planlæggere til at formidle de fysiske og strategiske visioner for bymidten til eksterne parter. En af de væsentlige styrker ved strategiske planer er deres kommunikative potentiale.

Næsten alle de interviewede kommunale planlæggere understreger, at planen er et effektivt værktøj til at kommunikere med lokale aktørgrupper og borgere og en måde hvorpå kommunalpolitikere kan afstemme målsætninger for bymidten. Her fremhæves vigtigheden af en tydelig vision eller et klart hovedgreb, da det gør en ellers kompleks plan lettere at forstå for aktører og politikere. Planen bør derfor også ses som et formidlingsværktøj, der skaber et fælles sprog, gør kommunens udviklingsarbejde mere gennemskueligt og bidrager til en større gensidig forståelse mellem kommunen og byens aktører.

Der er generelt taget højde for andre aktører i bymidtestrategier hos de interviewede kommuner. Dog er det ikke i selve planerne, at organisering og samarbejde er mest interessant at dykke ned i. Det er derimod i arbejdet rundt om planerne, både i udarbejdelsen og den efterfølgende implementering.

SKAB EN TYDELIG VISION ELLER HOVEDGREB

Planlæggere i Haderslev Kommune har oplevet, at politikerne har taget bymidteplanen til sig, da den har nogle hovedgreb, som er klare og lette huske. Planen har et letforståeligt hovedgreb i form af forbindelsen mellem tre fokusområder i bymidten. Det overordnede greb har været let at kommunikere i byen og har hjulpet med at få trukket energien i samme retning. Det har gjort det lettere at forklare de lokale aktører og borgere, hvad økonomien, tidsplanen og prioritering er for forskellige tiltag i bymidten, ligesom det var hjælpsomt at have et forståeligt hovedgreb, når aktørerne var frustrerede over den langvarige proces.

I Aabenraa har bymidtestrategien fra 2014 vist sig at være succesfuld pga. den overordnede vision, som udgør et centralt greb i planen. Dette har skabt et fælles sprog og forankret planen på tværs af organisationen. Den overordnede vision former de videre projekter, som dog først bliver konkretiseret som led i den løbende implementering, og dermed har planen vist sig at være både realistisk og langtidsholdbar. Du kan læse mere om Aabenraas strategi i slutningen af eksempelsamlingen.

Foto: Aabenraa, bymidte, Steffen Stamst / Realdania

Illustration: Et tydeligt hovedgreb for udviklingen af Vojens - tre centrale byområder løftes for at samle og styrke bymidten med afsæt i hovedgaden.

I Bornholms Regionskommune har man med Rønne bymidtestrategi oplevet, at man gennem fem tydeligt definerede mål har skabt et stærkt værktøj til at sikre en sammenhængende retning, når nye sager og initiativer skal drøftes. Her opleves det, at det er blevet muligt at hægte nye tiltag op på tre-fem af disse mål, hvilket gør det nemmere at forklare kommunens prioritering af projekter over for aktører og borgere. Derudover har kommunen et ønske om en endnu tydeligere formidling af planen i fx et pixi-format.

BORGERBLIK OG LOKAL KRAFT

Med en bymidtestrategi følger også borgernes forventninger, og kommunerne oplever skuffelse, hvis bymidtestrategien, eller dele af den, ikke realiseres.

I Bornholms Regionskommune blev der udarbejdet en udviklingsplan for Rønne, hvor biblioteket skulle flytte til et nyt kulturhus, men problemer undervejs resulterede i, at forslaget ikke blev stemt igennem politisk. Beslutningen skuffede de mange involverede borgere og aktører. Kommunen bemærkede, at der hurtigt opstår en opfattelse af, at intet sker, selvom der arbejdes bag kulisserne. Derfor er det vigtigt, at der er en løbende kommunikation ved siden af bymidtestrategien, så aktører og borgerne forstår, at processerne er komplekse og langvarige. Kommunen anbefaler en klar forventningsafstemning om planernes tidsforløb for at undgå misforståelser.

Odder Kommune fremhæver ligeledes vigtigheden af målsætninger i bymidtestrategien, som er tydelige for alle, og hvor der skabes en forståelse af tidslinjen i de strategiske udviklingsprojekter:

“Det kan skabe stor skuffelse blandt borgerne, hvis disse målsætninger ikke bliver opfyldt, eller bliver forsinket, da tilladelser mv. tager lang tid.”

Inddragelse af lokale aktører og borgere er afgørende for en succesfuld bymidtestrategi, men organiseringen kan have både fordele og ulemper. Haderslev Kommune har arbejdet med bymidteudviklingen i Vojens, hvilket førte til stiftelsen af Forum Vojens i 2015, en forening af lokale ildsjæle, der arbejder for udvikling af området. Foreningen modtager årligt støtte fra kommunalbestyrelsen og har haft succes med at realisere mindre initiativer fra planen, "VisionVojens". Større projekter er dog udfordret af manglende finansiering og politisk forankring.

Den nuværende bymidtestrategi bygger videre på "VisionVojens" og er skabt i samarbejde med Forum Vojens. Kommunen har nu taget større ansvar, hvilket styrkes af det veletablerede samarbejde med passionerede borgere. Dog er det vigtigt at være opmærksom på, at ikke alle borgere engagerer sig i foreningen, og at visse grupper kan blive overset, hvis man kun arbejder med veletablerede foreninger.

HELHEDSBLIK GENNEM TVERGÅENDE INDSATS

En bymidtstrategi omhandler ikke kun arealanvendelse og bygninger. Der er mange andre områder, som med fordel kan være en del af udviklingen i en bymidtstrategi. Det har været essentielt for de interviewede at have en tværfaglig forankring i udviklingsplanen, hvor forskellige forvaltninger samarbejder. Dette har hjulpet med, at projekter og initiativer bliver integreret i kommunens samlede udviklingsstrategi, og at der er en koordineret indsats på tværs af fagområder, hvormed der sikres et stærkt samarbejde på tværs af forvaltninger.

Haderslev Kommune har haft et "Arbejdsforum" om bymidtstrategien for Vojens, i en anerkendelse af, at opgaverne ikke kun ligger hos planafdelingen. Derfor har Kultur- og Fritidsforvaltningen samt Børne- og Ungeforvaltningen været med til udviklingsarbejdet, og Social- og Sundhedsforvaltningen er blevet inddraget efter behov. Resultatet er, at der arbejdes mere helhedsorienteret med udviklingen af bymidten, og der løbende tænkes i synergier mellem de forskellige kommunale projekter, der har som mål at skabe en levende bymidte.

Både erfaringer og praksis viser, at bymidtstrategien kan fungere som mere end et planværktøj – den skaber fælles retning, forankrer visioner og styrker samarbejdet mellem kommune, borgere og lokale aktører. Når strategien kombinerer tydelige mål, tværfagligt samarbejde og en inkluderende proces, kan den blive et dynamisk redskab til både dialog, prioritering og implementering i udviklingen af levende og robuste bymidter.

Vision for bymidten eller bymidtstrategi? - sådan karakteriseres de:

Vision for bymidten:

En overordnet og langsigtet beskrivelse af, hvordan man ønsker, at bymidten skal udvikle sig i fremtiden. Visionen sætter retningen og formidler ambitioner og værdier – ofte i form af et inspirerende billede af fremtiden.

Bymidtstrategi:

En konkret plan, der omsætter visionen til handling. Strategien beskriver mål, indsatser og prioriteringer for udviklingen af bymidten – fx inden for bolig, erhverv, mobilitet, kultur og byliv.

Foto: Aabenraa bymidte, Steffen Stamp / Realdania

Slakteribygningen
i Faaborg skal
emme af nytæn-
ning, kreativitet
og fællesskaber
omkring iværksæt-
teri, kunst, kultur,
friluftsliv og lokal
fødevarerudvikling
og - produktion.

**“DET SKABER EN OPLEVELSE AF AT
BLIVE HØRT OG INKLUDERET FOR
BORGERE OG DETAILHANDELEN,
LIGESOM DET STÆRKE SAMARBEJDE
BIDRAGER TIL AT FÅ IMPLEMENTERET
PLANEN”**

Foto: Faaborg, Steffen Stamp, Realdania

RESSOURCER I PLANLÆGNINGEN OG IMPLEMENTERINGEN

Finansieringen af bymidtestrategier og de tilhørende projekter kan kræve mange ressourcer, særligt i forbindelse med implementering af indsatserne i strategien.

Strategisk samarbejde med lokale aktører og eksterne partnere, som fonde og statslige puljer, kan være afgørende for at realisere større og omfattende planer. Erfaringer viser, at en kombination af grundigt forarbejde, politisk forankring og stærke samarbejder skaber fundamentet for sammenhængende og stabil finansiering og implementering på både kort og lang sigt. Eksterne finansieringskilder og etablering af formaliserede samarbejder kan bidrage til udviklingen af bymidten.

En stærk politisk forankring og en langsigtet økonomisk strategi kan have stor betydning for at sikre intern opbakning til projekterne samt tiltrække eksterne investeringer. Grundigt forarbejde, såsom udarbejdelse af konkrete analyser og forretningsplaner, kan være med til at skabe den nødvendige finansiering og dermed muliggøre realiseringen af mere ambitiøse udviklingsplaner.

Tre argumenter for at bruge bymidtestrategien som redskab til at opnå ressourcer:

- 1 Det er ressourcetungt at udvikle bymidten, men det kan have endnu større omkostninger på sigt ikke at gøre det.
- 2 Der er større sandsynlighed for at kunne skaffe midler til at realisere store, omkostningstunge projekter, hvis der er foretaget et grundigt forarbejde i form af en bymidtestrategi med tidslinje og økonomi, som potentielle bidragsydere kan forholde sig til.
- 3 Frivillige kræfter kan være en værdifuld ressource til at fastholde aktiviteter i bymidten. Disse aktører kan bedre motiveres, hvis man sammen har lavet en tydelig vision for bymidten.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

I Bornholms Regionskommune har statslige puljer været afgørende for udvælgelsen af projekter fra bymidtestrategien, som kommunen har arbejdet videre med. Undervejs blev der fokuseret aktivt på at matche puljer og fondenes specifikke krav for at blive kvalificeret til at søge støtte til fremtidige anlægsprojekter. Dette kræver dog større grad af planlægning og koordinering, da der både skal opnås intern politisk enighed i kommunen og sikres ekstern opbakning til et projekt. Dette gør arbejdet mere komplekst og skaber større usikkerhed omkring finansieringen.

Haderslev Kommune beretter, at en væsentlig grund til deres succes i Vojens har været, at arbejdet med bymidten er forsat med en justeret organisering efter at udviklingsplanen blev vedtaget og at kommunen har fastholdt projektledelse og ressourcer på opgaven.

I Faaborg er der udpeget tre større signaturprojekter (Udvikling af Slagterigrunden, Faaborg Museum og Øhavsmuseet), som alle indgik i en samlet arkitektkonkurrence indenfor for flere udpegede udviklingsområder. Vinderforslaget forudsatte relativt store kommunale investeringer. Derfor besluttede kommunen at udarbejde en potentialevurdering af betydningen af projekternes realisering indenfor omsætning, udvikling af arbejdspladser og besøgende, herunder overnatninger. Rapporterne konkluderede at der var et stort potentiale i udviklingsprojekterne og kom med anbefalinger på yderligere tiltag, som kunne indfri det fulde potentiale.

Denne strategiske tilgang har også resulteret i betydelig fondsstøtte til kommunen. Grundigt forarbejde har dermed været afgørende for at skaffe midler til at realisere store, omkostningstunge projekter.

HANDELSLIVET SOM SAMARBEJDSPARTNER

Hjørring Kommune har tidligere udarbejdet bymidtestrategier uden at samarbejde med byens aktører. Det gjorde, at planerne var vanskelige at få implementeret. Handelsstandsforeningen har efterfølgende taget kontakt til kommunen og efterspurgt et samarbejde. Sammen har kommunen og handelsstandsforeningen fundet et format for samarbejdet om bymidtestrategien som indebærer et formelt femårigt privat-offentligt samarbejde. Strategien fungerer som en forventningsafstemning og er ikke statisk.

Samarbejdet omfatter kommunen, handelsstandsforeningen, repræsentanter fra erhvervsforeningen og byens centralt placerede shoppingcenter samt en repræsentant fra Business Hjørring, og kommunen har formaliseret arbejdet for at fastholde den politiske opbakning. Selvom samarbejdet ikke er økonomisk bindende, har kommunen finansieret bymidtestrategien. Økonomi fylder stadig på møderne, hvorfor en kommunal chef deltager for at sikre en tydelig linje.

Et handlingskatalog organiserer løbende indsatser, og ansvarsfordelingen drøftes på møderne. Dette har styrket dialogen og skabt en fælles retning for bymid-

teudviklingen samt en klar forventningsafstemning om tidsrammer og udfordringer. Hjørring Kommune viser, hvordan et formaliseret samarbejde kan samle offentlige og private aktører om en fælles vision for bymidten.

BYLEDELSE - SAMARBEJDE OM LIV I BYMIDTEN

Det kan være svært at finde værktøjer til at fremme handelslivet i byen, da meget af udviklingen er bestemt af private erhvervsdrivende og markedsudviklingen generelt. Flere af de interviewede kommuner har dog ansat en eventkoordinator, bymægler, city manager eller lignende. Oftest i en konstellation, hvor handelsstandsforeningen betaler en andel af den ansattes løn.

Eventkoordinator

I Aabenraa er der skabt et samarbejde med handelsstandsforeningen i form af fælles byledelse af byen. Derudover har handelsstandsforeningen ansat en eventkoordinator i en fuldtidsstilling, som finansieres af medlemskontingentet.

Kommunen oplever et tæt og afklaret samarbejde med eventkoordinatoren og handelsstandsforeningen, hvor kommunen står for at skabe de fysiske rammer, mens handelsstandsforeningen står for at skabe aktiviteter i byen, som de beskriver det:

“I kommunen laver vi det gode gulv - forskønner byens rum, facader etc. med kvalitet. Og så har vi andre til at fylde ud med liv.”

Denne arbejdsfordeling peger kommunen på som meget positiv, da rollefordelingen er klar og der skabes mange aktiviteter, som får folk til byen.

Citymanager

I Odder er der ansat en “citymanager”, som bl.a. har til opgave at få strategien omsat til virkelighed og få aktiveret de lokale aktører. Citymanageren har tæt dialog med byens erhvervsdrivende. Citymanageren er ligeligt finansieret mellem handelsstandsforeningen og kommunen, men handelsstandsforeningen står for eventuelle ekstra udgifter.

Derudover er der i Odder Kommune udpeget en projektleder, hvis primære opgave er implementering af planen. Sammen er projektlederen og citymanageren kernen i projektet, og de inddrager løbende interessenter og informerer om projektet.

Det skaber en oplevelse hos borgere og detailhandelsdrivende af at blive hørt og inkluderet, ligesom det stærke samarbejde bidrager til at få implementeret planen.

Foto: Rønne, Pelle Rink, Realdania

Bylivs- og erhvervskoordinator

Faaborg-Midtfyn Kommune har som led i et afsluttet projekt finansieret en bylivs- og erhvervskoordinator i Ringe og Faaborg til at hjælpe handelslivet ved at skabe aktiviteter i bymidten.

Efter afslutning af det kommunale projekt har den lokale forening "Vores Faaborg og Egn" ansat en bylivs- og erhvervskoordinator til at sørge for events, musik på Torvet, udsmykning af handelsgaderne i forbindelse med sæsonprægede aktiviteter (jul, halloween, turismesæson mv.)

Dette er et godt eksempel på, at kommunens indsatser kan påvirke de lokale aktørers indsatser og investeringer.

Erfaringerne fra kommunerne viser, at implementering af bymidtstrategier afhænger af mere end gode intentioner – det kræver tydelig organisering, strategiske partnerskaber og vedvarende indsats.

Når kommuner formår at kombinere langsigtet planlægning med lokalt ejerskab, inddragelse af aktører og adgang til ekstern finansiering, øges sandsynligheden for, at strategien omsættes til konkrete forandringer. Samtidig understreger eksemplerne vigtigheden af tydelig rollefordeling og kontinuerlig dialog – både internt i kommunen og med eksterne samarbejdspartnere. På den måde bliver bymidtstrategien et dynamisk værktøj, der ikke alene sætter retning, men også skaber fælles drivkraft for udviklingen af bymidten.

Foto: Faaborg (VisitFaaborg) - Slagterigrunden er et ud af de tre signaturprojekter som Faaborg Kommune har udpeget til udvikling i Faaborg i deres strategi "Vi dyrker Faaborg" fra 2019.

Foto: Som led i udviklingen af Nørreportkvarteret i Aabenraa, arbejdede man i kommunen med midlertidighed. Kommunen fik indflydelse på de ejendomme, der var i spil i bymidteprojektet. For at sikre at Nørreportkvarteret fortsat fremstod attraktivt, mens planlægningen for en permanent anvendelse af området pågik, blev der etableret et midlertidigt grønt byrum.

Foto: Aabenraa, Aabenraa Kommune

MIDLERTIDIGE AFPRØVNINGER

Midlertidige aktiviteter har fundet fodfæste som en aktiv strategi i byudvikling. Midlertidige afprøvninger giver mulighed for at inddrage borgerne tidligt i processen og skaber rum for kreative ideer.

Midlertidige afprøvninger kan have en række forskellige strategiske motiver. De kan fungere som en driver for byudviklingen ved at tiltrække flere mennesker inden det nye område tager form. De kan give indsigt i områdets potentialer og anvendelsesmuligheder. De kan understøtte ejerskab blandt lokale aktører og borgere og på lang sigt styrke områdets frivilligkultur og sociale sammenhængskraft. Endelig kan de skabe opmærksomhed på området, hvilket kan øge tilslutningen og interessen for udviklingen af bymidten.

“AFPRØVNINGER KAN ENTEN FORMES AF DELTAGERNE ELLER HAVE EN KLAR MÅLSÆTNING FRA STARTEN, AFHÆNGIGT AF DE LOKALE FORHOLD OG HVOR LANGT MAN ER I ARBEJDSPROCESSEN.”

Foto: Midlertidige forsøg i Vojens i forbindelse med udvikling af bymidtestrategien

Foto: Haderslev Kommune

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

Erfaringer fra de interviewede kommuner viser, at strategiske afprøvninger kræver god tid til planlægning, gennemførelse og evaluering. En tydelig kommunikationsstrategi er nødvendig for at informere lokale aktører og borgere om afprøvningens formål, da manglende tid og dårlig kommunikation kan føre til misforståelser og utilfredshed. Det er vigtigt at planlægge rammer og formål for afprøvningen på forhånd.

Afprøvninger kan enten formes af deltagerne eller have en klar målsætning fra starten, afhængigt af de lokale forhold og hvor langt man er i arbejdsprocessen. Midlertidige afprøvninger kræver omhyggelig forberedelse og engagement fra medaktører, som skal være klædt på til opgaven og have ressourcerne til at bidrage. Kommunernes erfaring er, at afprøvninger fungerer bedst, når initiativet kommer fra dem, der senere skal løfte projektet.

I Vojens, Haderslev Kommune, blev der gennemført en trafikafprøvning med fokus på midlertidige byrum og begrønning, men det medførte uforudsete trafikale forstyrrelser, og den ønskede borgerdialog udeblev.

Kommunen brugte dog erfaringen i senere projekter. Haderslev Kommune forsøgte derefter med en midlertidig bystue, hvor borgerne kunne benytte lokalerne, men mangel på klar rammesætning skabte usikkerhed om ansvar og formål. Kommunens egne arrangementer var velbesøgte, men borgernes brug af lokalet var begrænset. Efterfølgende oprettede kommunen en "ungeafdeling" med klart definerede rammer, hvilket fungerede bedre. Ungeafdelingen er forsat en succes, som har fået præg af et mere permanent tiltag.

Erfaringerne viser vigtigheden af tydelig kommunikation og klare rammer, både internt og eksternt, for at opnå succes med midlertidige projekter og afprøvninger:

”Man skal gøre sig klart, hvad man internt ønsker at få ud af afprøvningen, og kommunikere dette tydeligt til borgerne.”

DET ER EN TIDSKRÆVENDE ØVELSE

I Haderslev Kommune er erfaringen, at god tid før og efter afprøvninger fremmer succes. Tydelig kommunikation til borgerne skaber bedre interaktion, og evaluering bagefter er afgørende for at lære af processen, uanset om alt går som planlagt. Erfaringer kan bruges i det videre arbejde. Ubemandede afprøvninger kan reducere kommunens ressourceforbrug, men kræver større borgerengagement. Det er derfor vigtigt at undersøge det lokale engagement på forhånd. Projekter initieret af borgere har ofte mere drivkraft, mens forvaltningsinitierede projekter kræver mere støtte og opfølgning fra kommunen.

FREMDRIFT OG AKTIVITET

I Rønne har brug af midlertidige afprøvninger skabt en følelse af fremdrift, hvilket er vigtigt i lange strategiske udviklingsprocesser. Det er også vigtigt at være fleksibel i processen og være i stand til at sadle om,

hvis der sker ændringer af processen eller mulighederne. Arbejdet med at udvikle et kulturhus blev forsinket og kommunen gennemførte i stedet to midlertidige etaper, herunder et område, som de unge selv styrer. Dette gav erfaringer til kommunen og skabte aktivitet, hvilket har holdt entusiasmen og opbakningen blandt borgere og politikere i live under den lange proces.

Midlertidige afprøvninger kan fungere som et effektivt redskab i bymidteudviklingen – både til at skabe synlig aktivitet, teste løsninger og engagere lokale aktører tidligt i processen. Erfaringerne viser dog, at afprøvninger kræver tydelig kommunikation, klare rammer og god tid til både planlægning, udførelse, evaluering og opfølgning. Når de tænkes ind som en integreret del af strategien, kan de bidrage til at styrke ejerskab, understøtte lokale fællesskaber og holde energien og opmærksomheden i gang – selv i lange udviklingsforløb.

Foto: Renovering af Banegårdspladsen var ét af forslagene i masterplanen: "Vi vil Vojens: Masterplan for en rekreativ bymidte i Vojens", som Forum Vojens fik udarbejdet i 2017.

Foto: Karl Posselt, Forum Vojens

Foto: Odder Folkepark, Realdania

Opsamling på kommunernes erfaringer fra processen:

- 1 Overvej den interne organisering og politiske forankring tidligt i forløbet
- 2 Overvej den lokale forankring og mulige lokale samarbejdsformer tidligt i forløbet
- 3 Overvej brug af midlertidige afprøvninger som led i processen
- 4 Vær opmærksom på planen som dialogværktøj og forsøg at skabe en klar vision eller hovedgreb, som kan kommunikeres
- 5 Udarbejd en potentialevurdering for indsatserne, især hvis de er omkostningstunge

Foto: Folkeparken i Odder er et nøgleprojekt, der skal puste liv i en udfordret bymidte præget af lukkede butikker og trafikdominerede byrum. Anlagt på en tidligere parkeringsplads skaber parken nu en grøn og frodig destination for ophold, leg og fællesskab. Omdannelsen startede som et midlertidigt forsøg, der senere blev videreudviklet, og projektet bidrager også til byens klimatilpasning ved at håndtere regnvand. Samtidig forbedrer Folkeparken forbindelserne mellem byens knudepunkter og styrker bylivet.

OFFENTLIGE FUNKTIONER

Historisk set har butikslivet været et centralt element i bymidten. Men med den stigende onlinehandel og ændrede forbrugsmønstre er der opstået et behov for at supplere med andre funktioner for at fastholde liv i bymidterne og gøre dem mere robuste og levende.

En strategisk placering af offentlige funktioner kan være et centralt redskab i udviklingen af bymidterne.

Når offentlige institutioner som biblioteker, sundhedscentre, arbejdspladser, kulturhuse, rekreative områder og fritidsfaciliteter samles i bymidten, understøttes en bredere brug af byen gennem dagen og ugen. Det skaber en kritisk masse af mennesker og aktiviteter, der kan supplere butikslivet og styrke sammenhængskraften, samt byens rolle som samlingspunkt. Ved at sikre variation i funktioner og målgrupper, og tænke i byens døgnrytme, kan kommunerne understøtte et mere kontinuerligt byliv, der favner både hverdagsaktiviteter og fællesskabsbase-rede mødesteder.

Ved at centrere velfærdsfunktioner i bymidten kan der skabes synergi mellem offentlige tilbud, byliv og handel. Det giver mulighed for at styrke byens samlede tilgængelighed og relevans – og bidrager til at udnytte de potentialer, som allerede findes lokalt. Planlægningen af fremtidens bymidte kan dermed tage afsæt i kommunens egne greb og prioriteringer.

Foto: Multiteket i Assens er en del af byens vision om at skabe et nyt velfærdscenter "Kulturkajen". Velfærdscenteret styrker samtidig forbindelsen mellem by og havn og skaber en havnepark med fokus på biodiversitet.

Foto: Assens, Willemoes Plads, Realdania

Foto: Genforeningsparken, Aabenraa, Camilla Engberg / URBAN POWER

Foto: Genforeningsparken i Aabenraa skaber nye sammenhænge mellem byens offentlige funktioner ved at forbinde Folkehjem og biblioteket i et grønt og inviterende byrum. Området, der tidligere var en parkeringsplads, er nu et levende samlingspunkt med plads til ophold, leg og historiefortælling, hvor kulturarv og moderne byliv smelter sammen.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

Flere af de kommuner, der er interviewet, har arbejdet med at centralisere velfærdsfunktioner som et redskab til at skabe og styrke liv i bymidten. Det er dog et komplekst område, da kræver politisk opbakning og godkendelse samt involvering af flere forvaltninger.

SKAB FORBINDELSER OG KRITISK MASSE I BYEN

Ved at tænke strategisk over velfærdsfunktioners placering, kan man i planlægningen være med til at styre flows i byen. I Assens er der arbejdet strategisk med det nye velfærdscenter 'Kulturkajen', som bindeled mellem havnen og bymidten. Her er det tidligere rådhus blevet omdannet til en bylivsgenerator, der samler bibliotek, projektrum, studierum, legezoner, tandlæge, turismekontor mm. i samme hus og trækker folk til området. Bygningen er åbnet op med glasfacade og der er etableret en ny plads foran bygningen, der forbinder havnepladsen med hovedgaden. Kommunen oplever, at velfærdscentret, udover at bidrage til fastholde bylivet, har trukket nye brugergrupper til.

Eksemplet viser, at hvis der samles en række forskellige funktioner i et velfærdscenter, bliver der skabt en kritisk masse af aktiviteter, som bidrager til liv i bymidten.

FOKUS PÅ DEN POLITISKE PROCES

At flytte en velfærdsfunktion er præget af politisk arbejde og foregår på tværs af de kommunale forvaltninger. Dette kan øge kompleksiteten af arbejdet, og gøre det svært at navigere som planlægger. I Rønne er der opnået erfaringer med at gennemføre komplekse anlægsprojekter i bymidten.

I Rønne var planen at flytte biblioteket ind i et nyt kulturhus i bymidten. Dette mødte dog stor modstand blandt ældre borgere, hvilket førte til en politisk nedstemning af forslaget. Konsekvensen var, at planlægningen måtte begynde forfra for at finde en ny funktion til kulturhuset.

Dette eksempel illustrerer, hvordan store projekter ofte bliver genstand for politiske diskussioner og stor offentlig interesse, der kan føre til afvisning eller forsinkelser. Ved at afsætte rigeligt tid til politisk mod-

ning og borgerinddragelse tidligt i processen, kan opbakning til denne type projekter styrkes.

ET TIDSKRÆVENDE ARBEJDE

I Aabenraa er der fokus på, hvordan offentlige institutioner som sundhedshus eller bibliotek kan bruges aktivt i byplanlægningen. Før der træffes beslutning om placering af nye funktioner gennemføres analyser for at opnå indsigt i, hvor disse funktioner bedst kan skabe liv i bymidten. Det er en ressourcekrævende proces, der tilgængelig styrker beslutningsgrundlaget.

FLERE FUNKTIONER - ÉT VELFÆRDSCENTER

Som led i regeringens indsatser for levende bymidter er der igangsat en forsøgsordning for frie bymidter, hvor 14 udvalgte kommuner skal etablere velfærdsfunktioner i bymidten. I de fleste af de 14 bymidter skabes velfærdscentre med såvel private som offentlige velfærdsfunktioner samt mødesteder for kultur- og foreningsliv.

I Grindsted samles kommunale velfærdsfunktioner, private initiativer og borgerrettede tilbud i mødestedet GrindSTEDET, der ligger ud til torvet i bymidten. I Nordborg etableres et kulturhus med bibliotek og foreningslokaler, der skal fungere som byens nye samlingssted. Kulturama i Odder skal indeholde biografmiljø, café, FGU-undervisning, ungemiljø, foreningslokaler, Den Kreative Skole samt almindelige mødesteder. I Støvring etableres Borgernes Hus som et samlingssted for borgere, foreninger og kommunale velfærdsfunktioner i samarbejde med Frivilligcenter Rebild. Forsøgsordningen vil blive midtvejsevalueret i 2027 og slutevalueret i 2030, hvorefter erfaringerne vil blive formidlet.

Erfaringerne fra kommunerne viser, at en strategisk placering af velfærdsfunktioner i bymidten kan være en styrke. Det kræver tværgående samarbejde og politisk opbakning, men rummer et stort potentiale. Mange bymidter har også allerede større funktions-tømte ejendomme, som kan tages i brug til fx byhoteller, råduse, skoler mv. Med afsæt i egne funktioner og prioriteringer kan kommunerne skabe mere robuste og levende bymidter, der understøtter både hverdagsliv og fællesskab.

KULTURMILJØER

Da bymidten ofte er sammenfaldende med den historiske del af byen, er det ofte i bymidten man finder byens kulturmiljøer og bygningsarv. Kulturmiljøer formidler en historie gennem bygninger og omgivelser, fx fra fiskerikultur, råstofudvinding eller handel. I stedet for at fokusere på enkelte fredede bygninger handler kulturmiljøer om helheden, dvs. hvordan alle elementer sammen skaber et område med en unik fortælling. Det er ikke kun de fysiske rammer, men også traditioner og sociale relationer, der bidrager til stedets identitet. Strategisk planlægning kan gøre kulturmiljøer til en ressource, der styrker lokalsamfundet og tiltrækker nye beboere, turister eller virksomheder.

Kulturmiljøer rummer derfor et betydeligt potentiale som strategisk løftestang i bymidteudviklingen. Deres værdi ligger ikke kun i den historiske fortælling, men også i muligheden for at koble fortidens strukturer med nutidens behov og fremtidens visioner. Når kulturmiljøer tænkes aktivt ind i planlægningen – som ramme for nye funktioner, byliv eller erhverv – kan de blive drivkraft for en mere bæredygtig omdannelse og identitetsskabende udvikling. Denne tilgang forudsætter en balance mellem bevaring og fornyelse. Ved at tage afsæt i stedets eksisterende kvaliteter kan kommunerne udvikle attraktive bymiljøer, som bygger videre på historiske strukturer og samtidig understøtter fremtidige behov. Genanvendelse af eksisterende bygningsmasse og tilpasning af historiske byrum rummer både klimamæssige og økonomiske fordele – og kan være med til at gøre kulturmiljøer til en ressource i den grønne omstilling.

Kulturmiljøerne kan også lære os noget om, hvordan man understøtter byen med en god skala, et behageligt mikroklima og grønne kvaliteter. De kan også lære os om, hvordan man undgår at planlægge ny by eller byomdannelse, som klimamæssigt kan give problemer. Strategisk anvendelse af kulturmiljøer kan dermed bidrage til at skabe differentierede og stedspecifikke løsninger i bymidten – løsninger, som taler ind i både identitet, bæredygtighed og lokal stolthed.

Foto: Højer, Tøndermarskinitiativet, Realdania

Foto: Højer bymidte - Tøndermarskinitiativet, Realdania

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

Flertallet af de gennemgåede bymidtstrategier har afsnit om det lokale kulturmiljø. Karakteristisk for planerne er, at mange greb og initiativer vedrører formidling om det eksisterende kulturmiljø eller adgang og wayfinding til kulturmiljøet.

SKAB EN FÆLLES FORTÆLLING

Kulturmiljøer handler i høj grad om fortællinger og at skabe fortællinger. Disse fortællinger kan med fordel bruges i den strategiske udvikling af bymidten. I Faaborg og Assens er der opnået positive erfaringer med at arbejde med de narrativer og særkender, der er med til at definere byernes kulturmiljø.

I Assens er der gennemført indsatser for at skabe opmærksomhed og en fælles bevidsthed om byens kulturmiljøer. Kommunen har hen over en sommer i samarbejde med Museum Vestfyn kørt en artikelserie og arrangeret historiske byvandring. Assens var

tidligere kendt som industriby, hvilket er med til at definere byens kulturmiljø, men gennem dette initiativ har kommunen ønsket at skabe fokus på andre historiske kvaliteter i Assens. Kommunen oplever, at initiativet har været med til at skabe en fælles opmærksomhed og bevidsthed om byen som en seværdig købstad.

I Faaborg arbejdes der også aktivt med byens fortælling og kulturhistorie som motor for udvikling. Faaborg er en mindre købstad, der kombinerer adgang til natur- og byliv. Byen ligger tæt på naturområder som Svanninge Bakker og Bjerge samt Geopark Det Sydfynske Øhav, hvilket giver gode muligheder for friluft aktiviteter. Samtidig rummer byen et varieret udbud af kultur- og spisesteder, både i bymidten og i det omkringliggende område. Byens kulturelle oplevelser er særligt forankret i Faaborgs tre store signaturprojekter; Faaborg Museum, Øhavsmuseet og den igangværende omdannelse af den tidligere

Slagterigrund og Slagteri-bygning på havnen. Udover udviklingen af Faaborg Museum, Øhavsmuseet og Slagterigrunden, arbejder Faaborg-Midtfyn Kommune nu aktivt med at bruge kulturelle fyrtårne som driver for vækst og udvikling. Kulturmiljøet har også en særlig betydning for at skabe en fælles identitet i Faaborg, hvor især byens gamle købstadsmiljø, museerne og havnens kulturmiljø danner rammer for yderligere udvikling. Kulturmiljøerne skaber en lokal stolthed, som kan være et stærkt aktiv i byudviklingen.

BYFOND TIL BEVARING OG UDVIKLING

Flere danske byer har etableret byfonde for at bevare og udvikle bymidtens kulturmiljøer.

I Nakskov er der som en del af strategien "Nakskov 2030" oprettet Nakskov Bymidtefond, som har til formål at fremme Nakskovs bymidtes arkitektoniske og kulturhistoriske værdier og dermed bidrage til en positiv udvikling af Nakskov. Ved at yde støtte til bygningsbevaring og forskønnelse af private borgeres byhuse, har bygningsejere kunnet søge støtte til arki-

tektfaglig rådgivning og istandsættelse af fredede og bevaringsværdige bygninger. Der er ud over bymidtens uddelinger lagt store private investeringer i bymidtens bygningsmasse.

Nakskov Bymidtefond er en af strengene i det samlede initiativ, Nakskov2030. Nakskov2030 er et udviklingsprojekt og partnerskab mellem Lolland Kommune, Realdania og A.P. Møller Fonden, om at udvikle Nakskov og fremtidssikre den historiske købstad. Initiativet bygger på en række principper for udviklingen af Nakskov, og peger på tre fokuserede indsatsområder med bymidten som én af de tre.

En evaluering fra 2024 viser positive effekter for turisme, indbyggertallet og private investeringer. Med midler fra Nakskov Bymidtefond er foreløbig 29 ejendomme sat i stand, og tomme butikslokaler er flere steder blevet omdannet til boliger, der har skabt nyt liv og ændret oplevelsen af den ellers lange handelsgade.

I Skagen findes Skagen Byfond, en forening med base i Frederikshavn Kommune, stiftet med økonomisk støtte fra den tidligere Skagen Kommune. Fondens formål er at bevare og restaurere arkitektonisk værdifulde huse og miljøer i det område, der før 1. januar 2007 udgjorde Skagen Kommune. Støtten kan ydes som lån eller tilskud til restaurering eller sikring af disse bygninger og miljøer.

Skagen Byfond arbejder målrettet på at bevare og styrke byens unikke arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. For at fremme byens kulturarv præmierer Skagen Byfond hvert år ejendomme, der gennem ombygning eller nybyggeri har bidraget til at løfte den arkitektoniske kvalitet og respekteret Skagens traditionelle byggestil.

Højer Byfond blev etableret som en del af Tøndermarsk Initiativet med det formål at støtte restaurering og istandsættelse af Højers mange bevaringsværdige og fredede huse. Dette bidrager til at styrke byens unikke kulturmiljø. Fonden yder økonomisk støtte til private boligejere i Højer, der ønsker at restaurere facader, vinduer, døre eller tage på deres historiske ejendomme. Derudover tilbyder fonden faglig rådgivning for at sikre, at renoveringerne gennemføres med respekt for bygningernes oprindelige arkitektur.

Gennem disse initiativer arbejder Højer Byfond aktivt på at bevare og styrke Højers unikke arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, hvilket bidrager til en levende og attraktiv bymidte.

Foto: Nakskov, Steffen Stamp / Realdania

Foto: Nakskov, Steffen Stamp / Realdania

Erfaringerne fra kommunerne viser, hvordan kulturmiljøer kan løftes fra at være bevaringsværdige rammer til at blive en aktiv drivkraft i bymidteudviklingen. Ved at kombinere formidling, fælles fortællinger og konkrete investeringer i bygningsarv, skabes nye muligheder for en mere bæredygtig og identitetsskabende byudvikling. Kulturmiljøerne rummer således ikke kun historisk værdi, men også et fremadrettet potentiale, der kan aktiveres gennem strategisk planlægning og lokale partnerskaber.

Tre argumenter for at arbejde med offentlige funktioner og kulturmiljøer i en bymidtestrategi:

- 1 Kommunen kan selv træffe beslutninger om offentlige funktioner, og i de fleste byer er offentlige funktioner som rådhus, borgerservice og bibliotek i forvejen beliggende i bymidten. Samlokaliseringen af forskellige offentlige funktioner i bymidten og udviklingen af funktionerne, så de bliver mere borgerrettede, kan øge aktivitetsniveauet i bymidten.
- 2 Kulturarven er ofte tydeligst i bymidten og giver et lokalt særkende, hvis den er velbevaret og der værnes om den.
- 3 En analyse fra Realdania har dokumenteret, at kulturarv er medvirkende til at øge turismen i lokalområdet, hvilket tilfører flere investeringer og jobs. Analysen viste også, at huspriserne var højere i områder med flere bevaringsværdige bygninger¹.

¹<https://realdania.dk/projekter/analyse-af-bygningsarvens-vaerdi>

GENTÆNKNING AF TOMME BUTIKSLOKALER

Detailhandlen har traditionelt været den vigtigste drivkraft for de danske bymidter. Men i de seneste år har ændrede indkøbsvaner, øget e-handel og den generelle centralisering udfordret denne rolle. Butikkerne fylder typisk ikke det samme i bymidten som før, og kommunerne må derfor forholde sig til detailhandlens fremtid i bymidtestrategien. Det er vigtigt både at styrke den detailhandel, der stadig er i bymidten og tænke i alternative løsninger for de tomme lokaler. Den eksisterende detailhandel kan bl.a. styrkes gennem den fysiske planlægning og samarbejder mellem kommunen og fx bygningsejere og handelsnedsforeningen.

I kommunens planlægning for detailhandel skal arealer til butiksmål fortrinsvis placeres i bymidter, mens aflastningsområder og lokalcentre ikke bør placeres på en sådan måde, at de samlet set vil medføre en funktionstømning af bymidten. Placering af butikker uden for bymidten kan over tid bidrage til at trække væsentlige funktioner ud af bymidten – med tomme lokaler og svækket byliv til følge. Det understreger vigtigheden af, at den strategiske detailhandelsplanlægning har fokus på at styrke bymidten som det primære handelscentrum.

Serviceerhverv og især restauration får større og større betydning for bymidterne, ligesom andre aktiviteter, der kan styrke bylivet, bør tænkes ind i bymidten, så der ikke er tomme butikslokaler i længere perioder.

Et differentieret udbud af funktioner i bymidten kan være med til at styrke butikslivet og skabe et mere robust byliv, især i mindre og mellemstore byer. Hvor kundegrundlaget er begrænset, kan placeringen af fx biblioteker, sundhedstilbud, forenings- og klubaktiviteter, kulturinstitutioner og kulturtilbud, rekreative funktioner, boliger, værksteder og atelierer, uddannelsesinstitutioner og skoler m.v. i bymidten bidrage til at trække flere mennesker ind og skabe aktivitet på tværs af døgnets og ugens timer. Når flere funktioner samles centralt, øges grundlaget for handel, og byens relevans som opholds- og mødested styrkes.

Foto: Aabenraa bymidte, Steffen Stamp / Realdania

Foto: Thisted Passage har styrket bymidten ved at genåbne en historisk forbindelse mellem gågaderne og havnen. Dette har skabt et dynamisk samlingspunkt, der bidrager positivt handelslivet og butiksmiljøet. Smedjen, en nænsomt restaureret bygning, fungerer nu som centrum for fællesskab og kulturelle aktiviteter, hvilket tiltrækker både borgere og besøgende. Projektet har dermed forenet byens historiske arv med moderne byliv og erhverv.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

Mange af de interviewede kommuner samarbejder aktivt med handelsstandsforeningen for at få liv i de tomme butikslokaler, men der findes ikke en simpel løsning, som er lige til at kopiere i andre byer.

NYT DNA TIL BYMIDTEN

Aabenraa er historisk set en købstad, og denne identitet har spillet en central rolle i bymidtestrategien. Kommunen har haft fokus på at bevare købstads-DNA'et, men også samtidig at udvikle byen som en attraktiv handels- og kulturby med et varieret kultur- og aktivitetsniveau. En del butikskæder er forsvundet fra handelsgaden, og serviceerhverv og restauranter har overtaget.

Kommunen anerkender, at aktiviteter og oplevelser spiller en større rolle i bymidten, og har arbejdet aktivt på at styrke disse.

Der er blandt andet udarbejdet gademanual for den nordlige ende af gågaden, hvor de unge, lokale aktører og de erhvervsdrivende blev inddraget. Fokus var på at identificere gadeafsnittets unikke identitet og skabe mere liv. Den nordlige del af handelsgaden er identificeret som en oplevelsesgade med variation i udbuddet, særlige åbningstider og hvor nye koncepter kan trives.

REVITALISERING AF TOMME BUTIKSLOKALER

Vordingborg Kommune har aktivt arbejdet på at revitalisere bymidten gennem strategien "Midt i Mødestaden". Denne indsats har fokuseret på at skabe nye mødesteder og samlingspunkter ved at udnytte eksisterende bygninger og offentlige rum til kulturelle og sociale aktiviteter. Et centralt element i denne strategi har været at finde nye anvendelser for tomme butikslokaler, herunder etablering af kunstudstillinger, midlertidige butikker og udstillingslokaler. Disse tiltag har tiltrukket både lokale borgere og besøgende, hvilket har skabt øget aktivitet og liv i bymidten.

I Hjørring arbejder kommunen med handelsstandsforeningen på at få liv i tomme lokaler i bymidten. Der tænkes bl.a. i at åbne op for at placere reklamer på facaderne, så de ikke fremstår tomme. Derudover har handelsstandsforeningen ideer om at lave en start

pakke til nye virksomheder, der ønsker at etablere sig i et butikslokale, der står tomt. Derudover arbejder kommunen på en ny planlægning for bymidten, der skal åbne op for flere anvendelser og muliggøre flere og nye aktiviteter i bymidten.

Ringkøbing-Skjern Kommune har iværksat flere initiativer for at håndtere tomme butikslokaler i bymidten i Ringkøbing og skabe et mere attraktivt bymiljø. Kommunen har fokuseret på at tiltrække nichebutikker og specialforretninger for at diversificere handelslivet. Under arrangementet Media Art Days blev tomme butikslokaler i gågaden anvendt som lærreder for video- og lyskunst. Kunstnere fra både Danmark og udlandet projicerede deres værker på gavle og i ledige butikslokaler, hvilket skabte en dynamisk og kunstnerisk atmosfære i bymidten. Kommunen har samarbejdet med Ringkøbing Udviklingsforum, en almennyttig forening, der understøtter byens udvikling. Foreningen arbejder på at skabe udvikling i Ringkøbing og understøtte nye ideer og initiativer, herunder projekter, der kan involvere aktivering af tomme butikslokaler.

Langeland Kommune har iværksat projektet "Aktion Tomme Butikker" i Rudkøbing som en del af områdefornyelsen af bymidten. Formålet er at modvirke den negative udvikling med tomme butikslokaler, forfaldne facader og byrum, der ikke inviterer til ophold og oplevelser. Projektet omhandler:

1. Partnerskaber mellem erhvervsdrivende: Projektet fremmer samarbejde mellem lokale erhvervsdrivende for at genanvende tomme butikslokaler. Dette inkluderer etablering af midlertidige udstillinger og satellitbutikker, der kan tiltrække besøgende og skabe liv i bymidten.
2. Detailhandelsanalyse: Som led i projektet er der udarbejdet en detailhandelsanalyse, som bidrager med detaljeret viden om detailhandlen og de kundeorienterede serviceerhverv i kommunen og skal bruges som grundlag for den fremtidige planlægning.

Foto: Thisted Passage, Realdania

Foto: Aabenraa, Steffen Stamp / Realdania

Tre argumenter for bymidtestrategien som redskab til at omstille bymidten til nye funktioner:

- 1 E-handel har ændret danskernes handelsmønstre. Det resulterer i flere tomme butikker, og der er derfor behov for at arbejde aktivt med, hvordan bymidten kan omstilles til den nye virkelighed.
- 2 En bymidtestrategi kan hjælpe med at afklare spørgsmålet "Hvad skal vores by og bymidte kunne for at tilbyde det gode liv til vores borgere?" En bymidtestrategi kan skitsere en rollefordeling mellem kommunen og handelsstandsforeningen ift. forskellige initiativer i bymidten. På den måde undgår man overlap af initiativer eller at projekter falder mellem to stole.
- 3 Der er muligvis lokale aktører, som gerne vil være medspillere i at aktivere tomme lokaler, hvis kommunen er med til at facilitere arbejdet. En bymidtestrategi kan være med til at starte samtalen med lokale kunstnere, iværksættere eller foreninger, som kan hjælpe med at bringe nyt liv i gaden.

Kommunernes arbejde med at aktivere tomme butikslokaler og revitalisere bymidten viser, at der ikke findes én løsning på udfordringerne, men at tværgående partnerskaber, lokal forankring og fleksibel planlægning kan være afgørende. I lyset af detailhandels forandrede vilkår er det nødvendigt at gentænke bymidten som en platform for mangfoldige funktioner og målgrupper. Et differentieret udbud, hvor handel suppleres af serviceerhverv, kultur, fritid og velfærdsfunktioner, kan skabe en mere robust og sammenhængende bymidte. Erfaringerne understreger vigtigheden af at arbejde strategisk og helhedsorienteret med byens funktioner – for at sikre, at bymidten fortsat kan være et attraktivt, relevant og levende centrum i lokalsamfundet.

MOBILITET OG SAMMENHÆNGE

Bymidterns mobilitet er vigtig for både byens funktionalitet, bæredygtighed og tilgængelighed. Privatbilismen skaber efterspørgsel på flere parkeringspladser og større vejarealer, hvilket kan kollidere med ønsket om attraktive bymiljøer. Mange storbyer har vist, at grønne mobilitetsformer som cyklisme, gang og offentlig transport kan skabe mere bæredygtige og aktive byrum.

I mindre byer er disse løsninger ofte sværere at implementere på grund af færre ressourcer, et mindre udbygget netværk af offentlig transport og ofte større afstande mellem bolig og arbejdsplads. Derfor skal mobilitet tænkes nyt, og der må findes en balance mellem forskellige transportformer og en strategisk udnyttelse af byens rum. Dette kapitel fokuserer på, hvordan parkering og rumlig udnyttelse kan tilpasses for at skabe et levende bymiljø med plads til ophold og aktiviteter.

Tilgængelighed bør ses som et strategisk greb i bymidteudviklingen – ikke kun som et spørgsmål om transport og infrastruktur, men som et aktiv i byens samlede funktion, oplevelse og attraktivitet. Gennem en bevidst disponering af byens rum kan mobilitet bidrage til at styrke bylivet og dobbelt understøtte den grønne omstilling. Det handler om at fremme tilgængelighed og samtidig skabe rammer, der inviterer til ophold og aktivitet.

I planlægningen for bymidterne betyder det, at mobilitet bør indgå som en integreret del af den samlede bymidtestrategi – ikke isoleret som teknisk infrastruktur, men som en planlægningsdimension, der understøtter bykvalitet, tilgængelighed og fællesskab, der kan understøtte både bæredygtighed, bykvalitet og lokal sammenhængskraft i bymidten.

Foto: Odder Folkepark, Thomas Lund
Fra tidligere parkeringsplads til grøn park og samlingssted.

Foto: Thisted Passage, Thisted Kommune - Thisted Passage er etableret som en ny forbindelse gennem Thisted bymidte, der skaber sammenhæng mellem byens handlegader, torve og byrum. Forbindelsen gør det nemmere og mere inviterende at bevæge sig til fods gennem midtbyen og bidrager til et mere tilgængeligt og aktivt byliv.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

I flere af de interviewede kommuner fylder debatten om parkering meget i udviklingen af bymidten. Nogle byer har mangel på parkeringspladser, mens andre oplever, at parkering optager for meget plads i bymidten. Borgerne ønsker ofte at kunne parkere tæt på deres destination, hvilket gør ændringer i parkeringsforholdene til en følsom sag og kræver omfattende analyser. Flere af kommunerne udtrykker et ønske om at reducere biltrafikken i bymidterne, men har også en opmærksomhed på, at det for borgere og erhvervsdrivende i byen er vigtigt, at der er parkering tæt på bymidtens funktioner.

PARKERINGSSTRATEGIER I BYMIDTERNE

I Odder samarbejder kommunen med handelsstandsforeningen, som ofte efterspørger konkrete planer og strategier for parkering og alternative anvendelsesmuligheder for parkeringspladser. Kommunen har erfaret, at det er en fordel at vise, hvad parkeringsplad-

ser kan erstattes med, såsom parker eller legepladser. Langsigtet planlægning kan virke abstrakt, og derfor er det vigtigt at præsentere klare alternativer, når man vil fjerne parkering fra centrale områder. Ved at vise, hvordan rummet kan bruges til aktiviteter, der skaber liv i byen, kan der opnås større opbakning til ændringerne.

Et konkret eksempel er omdannelsen af parkeringsarealer bag Rådhuset i Odder. I bymidtstrategien er der skitseret en idé til at omlægge parkering omkring rådhuset til en folkepark. I første omgang blev parkeringsarealerne omdannet som et midlertidigt forsøg, der varede tre uger. Ideen til folkeparken blev efterfølgende videreudviklet. Området er nu omdannet til en permanent folkepark med legeplads, som er tættere forbundet med Odder å, der løber ved siden af parken.

I Middelfart Kommune er der implementeret en parkeringsstrategi, der fokuserer på at flytte langtidsparkering til områder uden for bymidten og reservere de mest centrale pladser til korttidsparkering. Dette tiltag gør det nemmere for besøgende at finde parkeringspladser tæt på butikker og caféer.

I Rønne er der lavet et omfattende analysearbejde, som viser, at byens parkeringskapacitet er mere end tilstrækkelig. Dog oplever kommunen, at folk har svært ved at finde parkeringspladserne, og at parkeringskapaciteten ikke bliver udnyttet optimalt. Der er derfor et ønske om at etablere bedre wayfinding i byen, og specifikt til parkeringspladserne. Interaktive parkeringsskilte er blevet overvejet, men er for ressourcekrævende. Det overvejes at skabe bedre wayfinding ved brug af kunst.

I Aabenraa kan der alene parkeres på bagsiden af gågaden, mens gågaden er bilfri. Dette opleves som positivt for gågaden, men bringer også udfordringer med sig, da folk skal ledes ind på gågaden. Kommunen har i den forbindelse arbejdet aktivt med forbindelser mellem gågaden og bagsiderne. Forbindelserne er aktiveret med kunstprojekter, herunder blandt andet lysværker til at trække folk i den rigtige retning.

EN STYRKET BYMIDTE MED NYE FORBINDELSER

I Havdrup i Solrød Kommune har omlægningen af hovedgaden og fornyelsen af stationspladsen været centrale for byens udvikling. Tung trafik er blevet ført uden om bymidten, hvilket har frigjort plads til fodgængere og aktiviteter. Hovedgaden blev mere tilgængelig og kulturmiljøet blev styrket. Stationspladsen, som tidligere var en parkeringsplads, er blevet et samlingspunkt for både hverdag og begivenheder som juletræstænding, høstfest og diverse markedsdage/markeder. Klimatilpasning blev integreret, og bymidten er blevet mere attraktiv og socialt sammenhængende.

Selvom planen blev vedtaget tilbage i 2015, er den fortsat central for byens udvikling. Den er indarbejdet i kommunens strategier og justeres løbende med tiltag, der fremmer grønne områder og en bæredygtig by. Planen fungerer som et dynamisk værktøj for

Havdrups fremtid. Læs mere om Havdrup i afsnittet med cases.

Thisted Kommune har med støtte fra Realdania gennemført projektet "Passagen mellem by og fjord i Thisted" for at revitalisere bymidten og skabe en sammenhængende forbindelse mellem den gamle bykerne og fjorden. Kernen i projektet er genopførelsen af Smedjen, en historisk smedje, der nu fungerer som et fleksibelt og overdækket byrum til kulturelle og sociale aktiviteter. Den bevarer elementer som skorstenen og essen fra den oprindelige bygning, hvilket giver stedet en autentisk karakter.

Foto: Havdrup Bymidte, LYTT Architecture A/S

Foto: Simrishamn sommargator, Storgatan, af Charlotta Wasteson

Passagen består af flere byrum, herunder Haven, Smedjen, Kunstlegepladsen og Baggården, som tilsammen udgør en ny offentlig forbindelse fra midt-byens gågader til havnen. Dette forløb genåbner en tidligere passage gennem baggårde og smøger, hvilket skaber en unik byrumsoplevelse og inviterer både borgere og besøgende til at udforske byens skjulte perler.

Projektet har haft en positiv indvirkning på bylivet ved at tilbyde fleksible rum til ophold, leg og kulturelle arrangementer. Smedjen fungerer som et samlingspunkt for fællesskabet, hvor der afholdes koncerter, fællesspisning, madmarkeder og andre events, hvilket styrker det sociale liv i bymidten.

I den svenske by Simrishamn er bymidtens centrale handelsgade Storgatan gennem mere end 30 år blevet omdannet til gågade i sommerhalvåret. Sommergågaden er en del af en bredere indsats for at understøtte lokalt erhvervsliv og samtidig skabe en

mere bæredygtig bymidte, hvor ophold og oplevelser prioriteres over biltrafik.

Fra maj til oktober afspærres Storgatan for biltrafik for at skabe et trygt og levende byrum for fodgængere. Restauranter og butikker får dermed mulighed for at brede sig ud i byrummet med udeservering. Der er indført sommergågader i flere svenske byer. Erfaringerne fra Simrishamn og de andre byer peger på følgende:

- Erhvervslivets opbakning er afgørende – Der har været løbende dialog med butikker, restauranter og ejendomssejere. Sommergågaden i Simrishamn har over tid vundet stor opbakning blandt butikker og restauranter, da den har vist sig at skabe øget kundestrøm og en bedre handelsoplevelse.
- Løbende tilpasning – Regelmæssige evalueringer har sikret, at gågaden i Simrishamn justeres i takt med behovene. Gennem årene er perioden, hvor

gaden gøres bilfri, fx blevet udvidet. Derudover var varelevering til at begynde med begrænset til bestemte tidspunkter, men dette blev lempet for at imødekomme erhvervslivets behov.

- Vælg en gade med flere restauranter end butikker – Spisesteder får den største direkte gevinst af at fjerne biltrafikken, da de kan udvide deres udeservering. Restauranter bidrager desuden til at skabe liv og tiltrække mennesker til området.
- Vælg en gade med begrænset biltrafik i forvejen – Afspærring af gaden kræver omdirigering af den eksisterende trafik, hvilket kan påvirke hele byens trafikmønster.
- Sommergågader fungerer bedst i turistprægede byer – Simrishamns erfaringer viser, at midlertidige gågader særligt fungerer godt i byer med en stærk sommerøkonomi. De erhvervsdrivende bakker op om den midlertidige lukning, men ser

ikke en helårsløsning som realistisk, da byen er for stille om vinteren.

Erfaringerne fra kommunerne viser, at mobilitet i bymidten ikke blot handler om trafik og parkering, men om, hvordan byen bruges, forbindes og opleves. Når parkeringsarealer gentænkes, og forbindelser mellem byens funktioner styrkes, kan det give plads til nye aktiviteter, grønne byrum og sociale mødesteder. En strategisk tilgang til mobilitet rummer dermed potentiale for både at styrke bylivet og fremme bæredygtige løsninger og tilgængelighed for flere målgrupper.

Det forudsætter, at mobiliteten tænkes ind med blik for forskellige brugergrupper – fra børn og unge til ældre og pendlere – og deres behov og forudsætninger for brugen af bymidten.

Ved at integrere mobilitet i den samlede bymidteplanlægning kan kommunerne skabe mere levende, tilgængelige og sammenhængende bymidter.

Tre argumenter for at arbejde med tilgængelighed og sammenhæng i bymidtstrategien:

- 1 Der er generelt positive sundhedseffekter ved aktiv transport og færre centrale parkeringspladser kan øge borgeres aktivitetsniveau. Hvis udvalgte områder i bymidten friholdes fra parkering (bortset fra handicap-parkering), kan der skabes attraktive bilfri bymiljøer og større sandsynlighed for spontan brug af bymidtens tilbud, når borgere bevæger sig fra parkeringspladsen hen til deres formål.
- 2 Wayfinding og strategisk planlægning af forbindelser er vigtige greb for at understøtte øget brug af bymidten. Hvis turister og besøgende ikke kan orientere sig om, hvad de kan opleve i bymidten, så er der risiko for, at de går glip af oplevelser, de ellers var interesserede i.
- 3 Hvis tung trafik ledes uden om bymidten, kan der skabes tryggere og mere behagelige bymiljøer for borgere og turister.

KLIMATILPASNING OG BYKVALITET

Et ændret klima forårsaget af klimaforandringer, spiller allerede en stor rolle i kommunernes planlægning. Vi ved, at allerede kendte vejrfænomener vil ramme os i større omfang, med en højere frekvens og voldsommere effekter. Det kan være i form af voldsomme regnskyl og øgede mængder nedbør, stigende temperaturer, havvandsstigninger, stormfloder mv. Men de økonomiske investeringer det kræver at klimasikre og tilpasse vores byer er store, derfor kan investeringer ses som en åbning og mulighed for at skabe merværdi i byudviklingen.

Når der gennemføres klimatilpasning i byen, er der samtidig et mulighedsrum for at forbedre kvaliteten eller herlighedsværdien af område fx i henhold til byliv, rekreation, sundhed, natur i byen og håndtering af jordforurening.

Der kan med fordel ses på at skabe merværdi i klimatilpasningen, så klimatilpasning gennem strategisk planlægning integreres i byudviklingen. Som eksempler kan træer i byrummet skabe et bedre mikroklima og modvirke den øgede temperaturstigning, som særligt forekommer i urbane områder, regnvandshåndtering kan designes som grønne byrum og multifunktionelt design kan indarbejdes i højvandsmure, så det også indbyder til ophold, når havvandet ikke står for døren.

For at realisere det fulde potentiale af klimatilpasning i bymidten, bør indsatsen tænkes som en integreret del af den strategiske byudvikling. Det kræver, at klimatilpasning ikke kun håndteres teknisk og sektoropdelt, men ses som en tværgående opgave, der forbinder klimatiltag med byliv, sundhed, rekreation og æstetisk kvalitet. Ved at udvikle helhedsorienterede løsninger, der forener funktionelle og oplevelsesmæssige kvaliteter, kan klimatilpasning bidrage til at forme bymidten som et attraktivt, resiliert og grønt samlingspunkt. Dette forudsætter tværfagligt samarbejde og langsigtet planlægning, hvor klimatilpasning bruges som løftestang for at skabe fremtidssikre og levende bymiljøer.

Foto: Tønder, klimatilpasning af tønder bymidte, Rasmus Hjortshøj, EFFEKT, Rambøll

Foto: Karens Minde Aksen, "Flodsengen" - indvielsen maj 2023 af Schønherr, foto: Juan Palma- Karens Minde Aksen er et 600 meter langt klimatilpasningsprojekt i Københavns Sydhavn, der forener regnvandshåndtering med grønne og sociale byrum.

ERFARINGER FRA KOMMUNERNE

KLIMATILPASNING DER SKABER MERVÆRDI

Ikast-Brande Kommune vil udnytte behovet for klimasikring til at skabe nye bykvaliteter og muligheder. Eksempelvis kan de grønne områder langs åen i Brande benyttes som udflugtsmål for skolen og rekreative områder for borgerne. Dermed kan klimasikring kobles med øget livskvalitet og byaktiviteter.

Kommunen arbejder strategisk med at integrere klimasikring i bymidteudviklingen, specielt i forbindelse med Brande Å. Her skabes både en klimapark og et rekreativt område, der kan bruges til undervisning og aktiviteter. Projektet indebærer bl.a. at åbne op, så der er passage mellem bymidten og den rekreative bagside til handelsgaden. Åen har været central for bymidteudviklingen og er et stort potentiale, der forløses ved at fremhæve det blå og føre det grønne ind som et centralt element i bymidten. Omlægning af åens brinker skal skabe mere fart på vandet til gavn for laksen. Ved at bringe åen tilbage til en mere naturlig udformning kan åen også bruges, efter ønske fra skolen, som en platform for undervisning, hvilket kombinerer naturbeskyttelse og byliv.

Tønder Kommune har iværksat flere initiativer for at klimatilpasse bymidten og imødegå udfordringer som stigende regnmængder og risikoen for over

svømmelser. Et centralt element i denne indsats er Byrums- og Klimatilpasningsplanen for Tønder Midtby, som fokuserer på syv områder. Planen integrerer klimatilpasning med byfornyelse for at styrke byens identitet som en kulturhistorisk handelsby på kanten af marsken.

Et konkret projekt er etableringen af et aktivitetsbånd og en klimapark langs den tidligere kanal Skt. Laurentiusstrømmen, som nu er omdannet til et naturligt vandløb med slyngninger gennem et grønt område. Dette vandløb forsinket regnvand og tilbyder rekreative muligheder med stier, lege- og aktivitetszoner, herunder musikinstrumenter og en lille bakke til klatring. Derudover arbejder Tønder Kommune med multifunktionelle løsninger, hvor anlæg bruges til opbevaring af vand under kraftig regn og til rekreative formål i tørre perioder.

VANDHÅNTERING I GADEPLAN

Hjørring Kommune har for nyligt afsluttet et større klimatilpasningsprojekt i gågaden, der har til formål at klimasikre bymidten mod stigende regnmængder og samtidig skabe et mere attraktivt byrum. Projektet indebærer installation af vandløb og spejl bassiner gennem gaderne, hvor regnvandet kan samles og bruges som et visuelt og rekreativt element, der op-

fordrer både til ophold og leg. Dette tiltag er en del af en større byudviklingsstrategi, der også skal gøre bymidten mere spændende og indbydende for både handlende og besøgende. Klimatilpasningen i bymidten er dermed en integreret del af byens udviklingsstrategi, hvor man ikke kun sikrer mod fremtidige vejruddfordringer, men samtidig bidrager til en mere attraktiv og levende bymidte med nye oplevelser.

Middelfart Kommune har på lignende facon kombineret regnvandshåndtering og forskønnelse af bymidten i projektet "Klimabyen Middelfart". Kommunen er gået sammen med Middelfart Spildevand om at lave, hvad de kalder "Danmarks smukkeste klimatilpasning" med støtte fra Realdania. Et af områderne der arbejdes med i projektet, er Bykvarteret som bl.a. indeholder den gamle bydel. Her har man valgt at håndtere regnvand på overfladeniveau for at aflaste kloakkerne. Man benytter en enkel trugform i de centrale gader og områdets naturlige hældning ned mod havnen til at samle vandet og lede det ned i Lillebælt. Det skaber en unik oplevelse af vandets bevægelse under store regnskyl, som giver associationer til sydeuropæiske bjergbyer. Regnvandshåndteringen er suppleret med en forskønnelse af belægningen, der tidligere var asfalt, men nu er forskelligfarvede klinter, der visuelt signalerer opdelingen mellem fortovej og kørebane.

STORMFLODSSIKRING OG BYUDVIKLING

Faaborg er i gang med at udvikle et projekt for stormflodssikring, der omfatter en ca. 1 km lang strækning, hvor vandet møder byen. Der skal etableres stormflodssikring langs forskellige dele af strækningen. Hver delstrækning får sin egen løsning, der både adresserer beskyttelse mod oversvømmelser og skaber rekreative områder for byens borgere.

Ved Faaborg Havnebad planlægges fx trætrapper, der samtidig fungerer som siddepladser, mens andre steder får mure med integrerede siddepladser. På slagterigrunden skal en park med niveauforskelle håndtere både vand og skabe en attraktiv bydel. Nogle steder vil der blive anvendt beredskabsløsninger i stedet for faste mure, som ved færgehavnen, hvor fleksible løsninger kan aktiveres, når behovet opstår. Projektet balancerer stormflodsbeskyttelse med udviklingen af attraktive byrum.

Erfaringerne fra kommunerne viser, at klimatilpasning rummer et stort potentiale for at skabe merværdi i bymidten. Når klimatilpasning integreres med rekreative funktioner, forbindelser og byrumsudvikling, opstår nye muligheder for at styrke både byliv, sundhed og naturkvaliteter. Projekterne vidner om, at klimatilpasning ikke blot beskytter – men også kan være en drivkraft i strategisk bymidteudvikling, hvor modstandsdygtige løsninger kombineres med attraktivitet, oplevelser og fællesskab i fremtidens bymidter.

Foto: Klimatilpasning af Hjørring gågade, ByMUNCH by- og landskabsdesign

Tre argumenter for at indtænke klimatilpasning i din bymidtestrategi:

- 1** Mange byer og bymidter vil være nødsaget til at arbejde med klimatilpasning de kommende år. De fleste tiltag har høje anlægsudgifter og kan med fordel kombineres med udvikling af attraktive byrum i bymidten.
- 2** Hvis udformningen af byrum tager udgangspunkt i klimatilpasning, vil de grønne og blå elementer ofte blive styrket. Dette kan skabe mere attraktive og rekreative byrum.
- 3** Klimatilpasning kan fungere som en drivkraft for tværgående samarbejder kommunalt og lokalt engagement. Når klimatiltag kobles med udvikling af bymidten, åbner det for inddragelse af borgere, skoler, erhverv og foreninger – og skaber ejerskab til byens grønne og blå løsninger. Det styrker både forankringen og den langsigtede effekt af klimatilpasningen.

Foto: Klimabyen Middelfart, LYTT Architecture A/S - Klimabyen i Middelfart er et omfattende projekt, der demonstrerer, hvordan klimatilpasning kan integreres med byudvikling for at skabe både funktionelle og æstetiske forbedringer i bymiljøet. Initiativet blev realiseret gennem et samarbejde mellem Middelfart Kommune og Middelfart Spildevand med støtte fra Realdania. Projektet viser, hvordan klimatilpasning kan være en løftestang for strategisk udvikling af byen. Gennem overfladeløsninger som regnbede og grønne strøg skabes ikke blot beskyttelse mod regnvand og oversvømmelser – de nye byrum fremmer også byliv, bevægelse, mødesteder og identitet. Ved at gøre klimatilpasning synlig og sanselig styrkes byens æstetik, tilgængelighed og oplevelsesværdi, samtidig med at der arbejdes med bæredygtighed og fremtidssikring som aktive designelementer i byens udvikling.

INDSATSER I BYMIDTERNE

Gennem arbejdet med strategisk planlægning i bymidterne træder en række tværgående erfaringer og greb tydeligt frem. Mange bymidter arbejder med at styrke deres rolle som samlingspunkt ved at skabe nye forbindelser, funktioner og mødesteder. Det sker både gennem revitalisering af tomme lokaler, samling af offentlige funktioner, og ved at indtænke kulturmiljø og klimatilpasning som aktiver for byliv og identitet.

En levende og robust bymidte er ikke resultatet af én enkelt indsats, men summen af mange forskellige strategiske valg – ofte tilpasset den lokale kontekst. Det kræver dialog, samarbejde og langsigtet planlægning at gentænke bymidten som en platform for fremtidens hverdagsliv, fællesskaber og mere bæredygtige løsninger.

De følgende punkter på siden samler de centrale læringspunkter og anbefalinger, som har vist sig gennem analyserne og de mange lokale erfaringer.

Foto: Thisted Passage, Smedjen, Realdania

Opsamling på kommunernes forskellige indsatser i bymidten:

- 1 Overvej om der kan samles flere offentlige funktioner i bymidten
- 2 Arbejd aktivt med at fremhæve og styrke kulturarven – den giver byen lokalt særkende og identitet
- 3 Samarbejd med lokale aktører og den lokale handelsstandsforening om at aktivere tomme lokaler i bymidten
- 4 Definér en klar rollefordeling mellem kommunen og lokale aktører om indsatserne i bymidten
- 5 Overvej de positive effekter og muligheder, der kan opstå ved at fjerne parkeringspladser i bymidten
- 6 Overvej at styrke wayfinding og forbindelser samt etablere bilfri områder i bymidten
- 7 Indtænk klimaet i udviklingen af byrum for at optimere anlægsressourcerne og skabe attraktive og rekreative byrum

TRE UDVALGTE BYMIDTESTRATEGIER

For at give et mere nuanceret indblik i hvordan strategisk planlægning kan tage form i praksis, er der udvalgt tre bymidtstrategier, som præsenteres i dybden på de følgende sider.

De tre cases – Aabenraa, Assens og Havdrup – repræsenterer forskellige geografiske, demografiske og organisatoriske kontekster, men fælles for dem er, at de viser veje til at mobilisere lokale kræfter og udvikle langtidsholdbare greb for bymidten.

Gennem de forskellige cases gives indsigt i konkrete greb, partnerskaber og organisering – og i hvordan de enkelte kommuner har arbejdet strategisk og praksisnært med deres bymidter.

Foto: Aabenraa, ADEPT + Topotek1, af Astrid KBH

CASE: UDVIKLINGSPLAN FOR AABENRAA

”Sæt en langtidsholdbar vision, og realiser delprojekter løbende i tæt samarbejde med lokale aktører”

INFORMATION OM PLANEN:

BY: AABENRAA
KOMMUNE: AABENRAA KOMMUNE
TITEL: FREMTIDENS AABENRAA – FREMTIDENS KØBSTAD I 2035
ÅRSTAL: 2014

Formål

Udviklingsplanen for Aabenraa by er resultatet af en arkitektkonkurrence, hvis program er udarbejdet i et samarbejde mellem Aabenraa Kommune og byens borgere med støtte fra Realdania.

Udviklingsplanen blev formuleret med et langsigtet perspektiv for byens fremtidige udvikling. Siden 2014 har planen skabt en ramme for den fysiske og kulturelle transformation af Aabenraa, med ambitionen om at sikre byens rolle som en smuk og levende købstad og skabe balance mellem kulturarv og modernisering.

Metoder

Udviklingsplanen bliver realiseret gennem en gradvis og systematisk tilgang, hvor der lægges vægt på langsigtet planlægning og lokal forankring. Der sker løbende inddragelse af lokale interessenter og aktører, herunder handelsstandsforeningen og bydelsambassadører for at sikre ejerskab og engagement i de enkelte delprojekter.

”Vi realiserer projekter løbende og inddrager de interessenter og lokale aktører som er relevante på det tidspunkt og for det pågældende projekt”

Overordnede strategiske greb

Udviklingsplanen er baseret på tre drivkræfter: 1. Klimaboulevarden skal sikre mod havvandsstigninger og er ankomsten til Aabenraa bymidte. 2. Handels- og kulturloopet er nerven i bymidtens udbud af kulturinstitutioner og handel. 3. CampusRamblaen forner sundhed og idræt med viden og læring. På tværs af disse tre centralnerver er der passager, som binder de tre områder sammen.

For at balancere og fremme en bæredygtig byudvikling inkluderer de centrale strategier følgende:

1. Gradvise områdefornyelser

Planen er opdelt i faser, hvor områder fornyes ét ad gangen. Denne tilgang blev først implementeret i den sydlige del af byen og senere i den nordlige del, hvilket har skabt en naturlig fremdrift og opmærksomhed på, at der hele tiden sker synlige fremskridt i byen:

”Det var vigtigt, at folk i Aabenraa kunne se, at der skete noget. Byrådet sidder og prioriterer løbende.”

2. Samarbejde med lokale aktører

Handelsstandsforeningen og eventkoordinatoren spiller en central rolle i at aktivere byrummene med arrangementer og begivenheder. Dette samarbejde har sikret, at kommunen kan fokusere på de fysiske rammer, mens de lokale aktører hurtigt og effektivt fylder byrummene med liv:

”I kommunen har vi længere processer, og handelsstandsforeningen laver aktiviteter, byrumsmøbler, events og pynt til årstiderne – de rykker hurtigt med deres initiativer, og det er super positivt.”

3. Kvalitet og varighed

Kommunen har prioriteret langtidsholdbare byrumsløsninger fra begyndelsen, hvilket har været en central faktor i planens succes. Det har styrket borgernes tro på byen og skabt en stabil base for fremtidig udvikling

ERFARINGER FRA PLANPROCESSEN

Aabenraa Kommune har længe arbejdet strategisk med bymidten i Aabenraa. Vi har talt med kommunens planlæggere for at høre mere om hvilke erfaringer, de har gjort sig i det sidste årtis arbejde med bymidten.

Løbende politisk forankring skaber succes

Strategisk arbejde med bymidten er et langt sejt træk over flere byrådsperioder. Udviklingsplanen er udarbejdet i et byråd, og godkendt i det næste. Ved nye byråd bliver planen gennemgået fra start af perioden – hvad er visionen, og hvad skal vi med planen – for at skabe gensidig forståelse for hvilken retning man arbejder hen imod og hvad hensigten med planen er.

Få hele forvaltningen med

Planlæggerne skaber rammerne, men det er de forskellige forvaltninger, der skal være med til at skabe rammerne for livet i bymidten. Det er naturligt at tænke på tværs, når der er projekter, som har tråde ind i forskellige forvaltninger, men hvis visionen for bymidten forankres på tværs af organisationen, er der større sandsynlighed for at projekter, som ikke umiddelbart har en sammenhæng, kan ende med at støtte op om bymidten.

Hvis det skal være en succes, er det også ressourcerkrevende

Arbejdet med planen har været ressourcerkrevende, og der har været behov for både flere projektledere og ekstern rådgivning for at fastholde kvaliteten i projekterne. At skabe ejerskab blandt både borgere og lokale aktører har været centralt for at skabe bred opbakning og engagement i byens udvikling, men betyder også store investeringer i tid og ressourcer.

Kvalitetsløsninger skaber varig effekt

Ved at investere i langtidsholdbare løsninger fra starten kan man skabe en stabil base for byens udvikling og undgå midlertidige løsninger, der kan skabe usikkerhed om planens langsigtede potentiale. At fokusere på kvalitetsløsninger har vist sig at give varige resultater og skabt tillid til byens udvikling.

”Det går godt i Aabenraa i forhold til landsgenemsnittet. Det har været vigtigt, at få fokus på byen som kulturby og ikke kun handelsby. Vi har bevaret købstaden, og renoveret med købstads DNA’et. Kulturarven og købstaden er her stadig, selvom byen forandrer sig”

Ting tager tid

Der kan være ønsker fra forskellige sider om at se resultater hurtigt. Man skal passe på, at man ikke forcerer forandringsprocesserne. Man skal have en respekt for systemerne, både med politikere og med borgerne. En klar vision og enighed om byens retning er afgørende for, at udviklingsplanen kan realiseres over tid og på tværs af forskellige politiske og lokale aktører.

Delprojekter giver ejerskab lokalt i byen

En hel by kan ikke få ejerskab for hele byen og hele udviklingsplanen. Men det er nemt at få lokale omkring et område engageret i et delprojekt, når man laver dem gradvist.

Start på et stærkt fundament af viden

Der skal også være tid til at lave et ordentligt analysegrundlag at stå på. Så man er sikker på, at man ikke tager for hurtige beslutninger. Et solidt forarbejde kan hjælpe med at kvalificere dialogen med borgere og andre interessenter, og nuancere eksisterende forestillinger om bymidtens situation, som fx parkeringsmuligheder, trafik eller indkøbsmuligheder.

Foto: Aabenraa, ADEPT + Topotek1, af Hanns Joosten

Foto: Aabenraa Bymidte, Steffen Stamp / Realdania

Foto: Aabenraa, ADEPT + Topotek1, af Astrid KBH

Fotos: Transformationen af Aabenraas historiske bymidte forer visionær planlægning med stedets unikke karakter, hvilket skaber sammenhængende gader og pladser, der inviterer til et levende byliv. Projektet af ADEPT revitaliserer byens centrum ved at kombinere moderne design med traditionelle materialer, hvilket styrker forbindelserne mellem byens rum og fremmer fællesskabet

Foto: Multiteket, Assens, Realdania

CASE: UDVIKLINGSPLAN FOR ASSENS

”Når der er politisk enighed om, hvad man vil med byen, bidrager det til en positiv stemning i byen”

INFORMATION OM PLANEN:

BY: ASSENS
KOMMUNE: ASSENS KOMMUNE
TITEL: FREMTIDENS ASSENS
ÅRSTAL: 2019

Formål

Udviklingsplanen for Assens blev igangsat som led i en strategi fra 2011, hvor kommunen ønskede at udarbejde udviklingsplaner for både landsbyer og større byer. Inden arbejdet med udviklingsplanen for Assens, var der således blevet udarbejdet udviklingsplaner for hhv. Haarby og Tommerupperne (Tommerup og Tommerup Stationsby). Erfaringer fra det arbejde gav et godt grundlag for den strategiske planlægning af Assens. Assens blev opprioriteret, da de fik støtte fra Realdanias indsats ”Hovedbyer på forkant”.

Udviklingsplanen for købstaden Assens har til formål at gentænke Assens identitet, hvor der er fokus på udvikling frem for afvikling. Byen har en række udfordringer; manglende vækst, en manglende sammenhængskraft og en handelsgade uden liv. Det ønskes at styrke byen som en levende kultur- og oplevelsesby med bedre forbindelse mellem byen og vandet, mangfoldige boligtilbud og handel, som er til for borgerne, turisterne og erhvervslivet.

Metoder

Ved udarbejdelsen af planen for Assens har der været en grundig politisk proces og dialog med borgere og aktører. Der er blevet foretaget en helhedsorienteret analyse af byen og dens bymidte samt en screening af de allerede eksisterende planer og viden. Ved inddragelse af borgere, politikere og interessenter gennem workshops og temamøder har de haft en aktiv rolle i udviklingen og prioriteringen af planen. Brugen af midlertidige aktiviteter i byrummene som metode var yderligere et ønske for at teste elementer i udviklingsplanen inden etablering.

Overordnede strategiske greb

Assens arbejder med et fysisk helhedsgreb, hvor der skabes stærke fysiske forbindelser mellem bymidten og havnen. Centrale byområder skal udvikles, aktiveres og bindes sammen gennem en havneakse, mens handelsgaden forkortes. Der arbejdes i planen med den bynære havn, den kulturelle købstad og det vilde bylandskab.

I Udviklingsplanen for Assens er der foreslået følgende strategiske greb til udviklingen af byen:

- **Vende byen mod vandet**
- **Forkorte og fortætte handelsgaden**
- **Aktivere centrale byområder**
- **Omdanne den bynære havn**

ERFARINGER FRA PLANPROCESSEN

”Udviklingsplanen har givet værdifulde erfaringer, både hvad angår processer og resultater. En af de vigtigste erfaringer er betydningen af at skabe en tydelig vision og skabe politisk opbakning fra starten. Det har været afgørende for planens succes, at der var en fælles retning og klare mål.”

”Det skal gøres klart fra starten: Hvilket problem vil vi løse?” Politikerne skal være enige om, hvad man vil med byen.”

Processen har også vist, at ejerskab fra både borgere og politikere er centralt for at skabe en vedvarende positiv udvikling. Selvom ejerskab blandt alle aktører har været en udfordring, blev der etableret et borgerforum, som har hjulpet med at tale projektet op:

”Processen er dog det vigtigste produkt. Ejerskabet.”

Det betød, at borgerne begyndte at fokusere på byens potentialer og positive fortælling, hvilket skabte en mere optimistisk stemning i byen. Som en positiv bivirkning åbnede der nye cafeer og vinbarer, og flere investeringer fulgte efter.

Flere initiativer har vist sig at være særligt værdifulde for byens udvikling. ”Kulturkajen” er et af de centrale projekter, som har været med til at binde byen og havnen sammen. Det tidligere rådhus blev åbnet op med en glasfacade, og bygningen blev omdannet til at rumme flere funktioner, som bibliotek, turistkontor og erhvervsrådgivning. Dette har skabt ny aktivitet i området og bidraget til, at flere grupper nu bruger faciliteterne.

Trods mange positive aspekter har der også været udfordringer. En planlagt omdannelse af den nordlige erhvervshavn måtte sættes på pause, da man senere i processen konkluderede, at håndtering af støjniveauet og andre miljøgener fra det centralt placerede skibsværft, krævede en mere omfattende planlægningsproces. Det betyder, at der fortsat arbejdes målrettet imod den planlagte omdannelse af den nordlige erhvervshavn. Derudover har ejerskab til planen været svært at forankre bredt blandt alle borgere og aktører, og skift i det politiske landskab har skabt usikkerhed om implementeringen af projekter:

”Nyt byråd er det en udfordring? Ja, det kan faktisk godt give udfordringer.”

På trods af udfordringerne har udviklingsplanen haft en positiv effekt på byen og stemningen blandt borgerne. Erfaringerne kan tjene som en værdifuld reference for fremtidige projekter, både i Assens og andre steder i kommunen. Som projektlederen udtrykker det, var planen vigtig for byens fremtid i kommunen:

”Det var vigtigt at politikerne fik prioriteret, hvordan de vil anvende midlerne i byen. Og så den positive bivirkning med stemningen i byen, folk taler op i stedet for ned.”

Centrering af kommunens bestræbelser

En af de vigtigste erfaringer fra Assens er vigtigheden af politisk enighed og en klar forståelse af de problemer, der skal løses. Fra begyndelsen blev det besluttet, at der skulle være politisk enighed om, hvad vi vil med byen – en indsigt, der har været central for planens succes. Det var også nødvendigt at skabe positiv formidling og få borgerne til at fokusere på byens potentialer. Denne proces skabte ejerskab blandt borgerne og forbedrede byens selvopfattelse.

Fleksibilitet i planlægningen

En anden vigtig erfaring i Assens har været, at man skal være forberedt på at tilpasse planen undervejs for at imødekomme ændrede forudsætninger eller nye udfordringer. Evnen til at justere og gentænke planen, når uventede udfordringer opstod, har været en væsentlig faktor i gennemførelsen af Fremtidens Assens.

Implementering af udviklingsplanen

Implementeringen af udviklingsplanen har været omfattende, og nogle af de mest markante projekter inkluderer Kulturkajen, der har revitaliseret det tidligere rådhusområde, samt projekterne som forbinder bymidten med havnen. Dog har der været udfordringer, som fx en forhastet proces for omdannelsen af den nordlige erhvervshavn, hvor tidlige udbud resulterede i håndteringsproblemer. Trods dette har planen resulteret i en positiv atmosfære i byen, og der er opstået nye investeringer og initiativer, såsom vinbarer og kabelbaner.

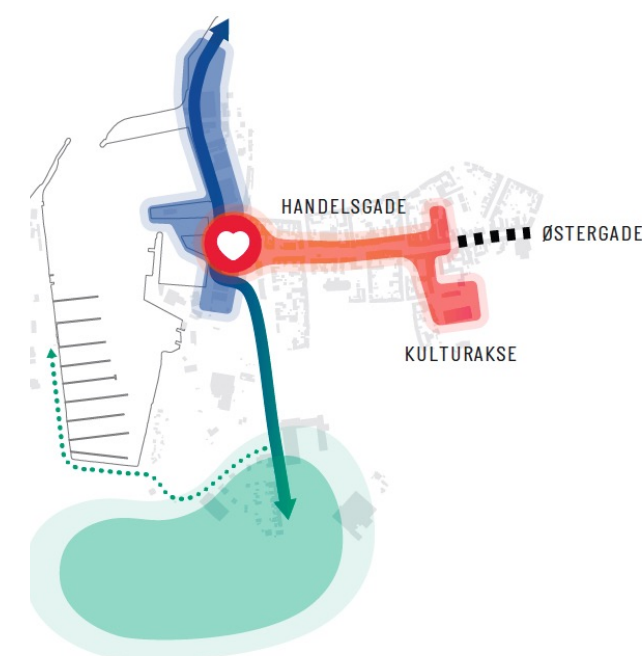

Illustration: Strategisk greb, Udviklingsplan for Fremtidens Assens, BARK Rådgivning
Foto: Assens bymidte, BARK Rådgivning

Foto: Willemoes Plads, Assens, Realdania

Foto: Havdrup Bymidte, LYTT Architecture A/S

CASE: HAVDRUP HELHEDSPLAN

“Hold planen kort og budgettet overskueligt for at fremme handling”

INFORMATION OM PLANEN:

BY: HAVDRUP
KOMMUNE: SOLRØD KOMMUNE
TITEL: HELHEDSPLAN FOR HAVDRUP BYMIDTE
ÅRSTAL: 2015

Formål

Helhedsplanen for Havdrup Bymidte blev udarbejdet med udgangspunkt i et behov for at skabe en mere sammenhængende og attraktiv bymidte. Solrød Kommune satte fokus på Havdrup, en stationsby med ca. 5.000 indbyggere, hvor borgerengagement og lokale initiativer har spillet en afgørende rolle i udviklingen. Planen, der blev politisk vedtaget i 2015, er karakteriseret ved sin klarhed samt overskuelige omfang og budget. Denne tilgang har bidraget til en effektiv og positiv proces.

Helhedsplanen for Havdrup Bymidte har til formål at skabe en sammenhængende og mere attraktiv bymidte, der kan fungere som mødested og styrke sammenhængskraften i byen. Planen tager udgangspunkt i borgernes ønsker og behov og har fokus på at skabe bedre forbindelser mellem byens forskellige funktioner, herunder handel, transport og fritidsliv. Samtidig skulle planen styrke klimatilpasning, trafik-sikkerhed og nye opholdsmuligheder i bymidten.

Planens centrale vision er at udvikle Havdrup til en stationsby, der binder byen sammen og giver borgerne stolthed over deres bymidte – og et sted at mødes.

Metoder

Under udarbejdelsen af planen blev der nedsat en række arbejdsgrupper, der skulle se hvad man kunne i byen og særligt omkring bymidten og stationspladsen. Der blev desuden igangsat flere midlertidige forsøg, så borgere og aktører oplevede, at der skete noget – fx med byrumsinventar, plantekasser og butikker der kunne rykke ud med varer og arrangementer på pladsen.

Der blev kørt et forløb med borgerinvolvering i forbindelse med omlægningen af hovedgaden og der blev

også genetableret en borgerforening, som blev involveret. Der blev efterfølgende ansat en konsulent, der hjalp med udformningen af de nye multifunktionelle byrum i bymidten, som blev kaldt “hjertet” i Havdrup. Det har hængt fast i byen, og efterfølgende er planen “Vi Hjerter Havdrup” sprunget ud af denne tidligere proces.

Overordnede strategiske greb

Helhedsplanen præsenterer flere strategiske greb for udviklingen af Havdrup Bymidte:

- **Trafikregulering:** Hovedgaden og stationspladsen omdannes til mere fodgængervenlige områder, og tung trafik ledes uden om bymidten. Bilerne har ikke længere fortrinsret, men har stadig en vigtig rolle for handlen i bymidten.
- **Opholdsrum:** Etablering af multifunktionelle byrum, herunder en grøn stationsplads med mulighed for ophold, leg og arrangementer.
- **Forbindelser:** Etablering af sikre forbindelser på tværs af byen, herunder en niveaufri overgang for fodgængere ved jernbanen. Dette arbejdes der forsat på pr. 2025.
- **Borgerinddragelse:** Fortsat styrkelse af samarbejdet mellem borgerforeninger, erhvervsliv og kommunen.

ERFARINGER FRA PLANPROCESSEN

”Overordnet har helhedsplanen bidraget til at forbedre trafikforhold, skabe mere attraktive byrum og styrke sammenhængen mellem byens funktioner. Planens pragmatiske tilgang og det store borgerengagement har gjort det muligt at realisere projekterne inden for de givne rammer.”

Helhedsplanen for Havdrup har givet flere værdifulde erfaringer:

1. **Tydelig vision:** En klar og fokuseret plan har skabt politisk og borgerlig opbakning.
2. **Borgerinddragelse:** Et aktivt lokalsamfund har været en drivkraft bag udviklingen.
3. **Klimatilpasning og rekreative rum:** Nye opholdsområder har skabt mødesteder og forbedret byrummets funktionalitet.
4. **Budget og planens omfang:** Et overskueligt budget og en kortfattet plan sikrede fokus og effektiv implementering.
5. **Fleksibilitet:** Planen fungerer som en række anbefalinger, der kan justeres og implementeres over tid.
6. **Ejerskab:** Borgerne i Havdrup har taget aktivt del i processen, og engagementet har været centralt for succes.

Til trods for, at planen er næsten 10 år gammel, arbejder Solrød Kommune fortsat med planen ved at integrere dens principper i kommuneplanen og sikre, at den bruges som dynamisk værktøj til løbende byudvikling og indsatser.

Foto: Havdrup Bymidte, LYTT Architecture A/S - Transformationen af Havdrup Bymidte og stationsplads har skabt et nyt samlingspunkt, der afspejler byens identitet og fremmer fællesskabet. Gennem en række varierede byrum forbindes gågaden med stationen og busholdepladserne, hvilket understøtter sociale interaktioner og aktiviteter som afslapning, leg og bevægelse. Den centrale plads fungerer som byens hjerte og kan rumme større arrangementer og events.

Titel: Udviklingsplan for fremtidens Aabenraa - Fremtidens købestad i 2025
Kommune: Aabenraa Kommune
År: 2014

Titel: Udviklingsplan for Fremtidens Assens
Kommune: Assens Kommune
År: 2019

Titel: Havdrup Helhedsplan
Kommune: Solrød Kommune
År: 2015

Titel: Udviklingsplan for de havnenære arealer og bymidten i Faaborg 2023-2030
Kommune: Faaborg-Midtfyn Kommune
År: 2023

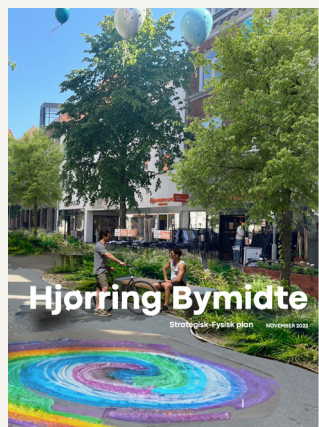
Titel: Brande Midtby Udviklingsprincipper
Kommune: Ikast-Brande Kommune
År: 2021

Titel: Odder - en rigtig by Udviklingsstrategi for Odder bymidte
Kommune: Odder Kommune
År: 2019

Titel: Strategisk udviklingsplan for Rønne
Kommune: Rønne Regionskommune
År: 2019

Titel: Strategisk-fysisk plan for Hjørring Bymidte
Kommune: Hjørring Kommune
År: 2023

Titel: Levende bymidte Udviklingsplan for Vojens
Kommune: Haderslev Kommune
År: 2023

FOTOLISTE

- Forsidefoto, Svendborg Torv, foto af Søren Brønserud, VisitSvendborg
- Side 4, Ebeltoft Torvet, foto af Jonas Tago, VisitDenmark
- Side 8-9, Rønne bymidte, foto af Stefan Asp
- Side 10, Aabenraa bymidte, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 12-13, Aabenraa bymidte, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 14-15, Faaborg, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 17, Rønne, foto af Pelle Rink, Realdania
- Side 18-19, Faaborg, foto af VisitFaaborg
- Side 21, Aabenraa, foto af Aabenraa Kommune
- Side 22, Vojens, foto af Haderslev Kommune
- Side 23, Vojens stationsplads, foto af Karl Posselt, Forum Vojens
- Side 24-25, Odder Folkepark, foto af Realdania
- Side 26, Assens, Willemoes Plads, foto af Realdania
- Side 28, Genforeningsparken, Aabenraa, foto af Camilla Engberg, URBAN POWER
- Side 30-31, Højer, Tøndermarksinitiativet, foto af Realdania
- Side 32, Højer bymidte, Tøndermarksinitiativet, foto af Realdania
- Side 33, Nakskov bymidte, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 34, Nakskov by, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 36-37, Aabenraa bymidte, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 39, Thisted Passage, foto af Realdania
- Side 40, Aabenraa, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 43, Odder Folkepark, foto af Thomas Lund
- Side 45, Thisted Passage, foto af Thisted Kommune
- Side 46, Havdrup Bymidte, foto af LYTT Architecture A/S
- Side 47, Simrishamn sommargator, Storgatan, foto af Charlotta Wasteson
- Side 49, Tønder bymidte, foto af Rasmus Hjortshøj, projekt: EFFEKT Arkitekter og Rambøll
- Side 50, Karens Minde Aksen, "Flodsengen" - indvielsen maj 2023. Foto: Schønher, Juan Palma
- Side 51, Hjørring gågade, foto af ByMUNCH by- og landskabsdesign
- Side 52-53, Klimabyen Middelfart, foto af LYTT Architecture A/S
- Side 54-55, Thisted Passage, Smedjen, foto af Realdania
- Side 56-57, Aabenraa bymidte, foto af Realdania
- Side 58, Aabenraa, foto af Astrid KBH, projekt: ADEPT + Topotek1
- Side 61, Aabenraa Historic City, foto af Hanns Joosten, projekt: ADEPT + Topotek1
- Side 61, Aabenraa Bymidte, foto af Steffen Stamp, Realdania
- Side 61, Aabenraa Historic City, foto af Astrid KBH, projekt: ADEPT + Topotek1
- Side 62, Multiteket, Assens, foto af Realdania
- Side 65, Willemoes Plads, Assens, foto af Realdania
- Side 65, Assens bymidte, foto af BARK Rådgivning
- Side 66, Havdrup Bymidte, foto af LYTT Architecture A/S
- Side 68-69, Havdrup Bymidte, foto af LYTT Architecture A/S

Plan- og
Landdistriktsstyrelsen

BARK
BARK